

Origos samtalsstöd för ungdomar som växer upp i en hederskontext

En utvärdering

Länsstyrelsen
Stockholm

ORIGOS SAMTALSSTÖD FÖR UNGDOMAR SOM VÄXER UPP I EN HEDERSKONTEXT
EN UTVÄRDERING

Titel: Origos samtalsstöd för ungdomar som växer upp i en hederskontext
Författare: Linda Jonsson, Carl Göran Svedin, Malin Jenstav och Länsstyrelsen
Stockholm
ISBN: 978-91-7937-302-3
Rapportnummer: 2024:18
Utgivningsår: 2024
Omslagsbild: Illustration: Linnea Blixt

*Jag hade aldrig kunnat komma på
tanken att det finns ett sånt ställe
som Origo. För jag tycker verkligen
att det är en guldklimp.*

(En av deltagarna i intervjustudien)

Förord

Att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv är det övergripande målet för regeringens jämställdhetspolitik. Avsaknaden av denna makt blir särskilt uppenbar när vi sätter fokus på unga personer som växer upp i en hederskontext. I november 2001 höll Fadime Sahindal sitt tal i riksdagen. Hon satte ljuset på hur svårt det är att balansera familjens krav och förväntningar å ena sidan och det svenska samhället med andra värden och synsätt å andra sidan. I sitt tal lyfte hon även behovet av bättre kompetens hos yrkesverksamma för att bemöta och hjälpa unga som växer upp i en hederskontext. Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck har under många år varit en prioriterad fråga på såväl nationell, regional som lokal nivå och kunskapen hos yrkesverksamma har ökat. Vi har idag mer kunskap om ungas begränsningar av sitt livsutrymme och vilka konsekvenser dessa begränsningar leder till på kort och på lång sikt. Vi har däremot inte särskilt mycket kunskap om effekterna av de insatser som ges till unga som lever med hedersrelaterat våld och förtryck. Leder det vi gör för att stötta och hjälpa unga, som växer upp i det mellanförskap som Fadime beskrev, till bättre hälsa, ökad makt att forma sitt liv och mindre våld?

2019 initierade Länsstyrelsen Stockholm i samverkan med Origo, länets myndighetsgemensamma resurscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck, ett arbete med att utvärdera det samtalsstöd som Origo erbjuder unga mellan 13 och 26 år. Resultatet är unikt i sitt slag då vi saknat forskningsbaserad kunskap i Sverige om effekterna av det stöd som ges till personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Denna utvärdering gör att vi nu kan flytta fram positionerna för arbetet både i Stockholms län och i resten av Sverige.

Anna Kinberg Batra
Landshövding i Stockholm län

Innehåll

1 Inledning	7
2 Vad är hedersrelaterat förtryck och våld?	9
3 Origo – Resurscentrum mot hedersrelaterat förtryck och våld	11
3.1 Verksamhet	11
3.2 Samtalsstöd	12
4 Metoder för utvärderingen	13
4.1 Tre typer av material	13
4.1.1 Enkätstudien	14
4.1.2 Intervjustudien.....	19
4.2 Etiska avvägningar	21
5 Resultaten från enkätstudien	22
5.1 Ungdomarnas livssituation och hälsa när de kom till Origo ..	23
5.1.1 Bakgrund	23
5.1.2 Uppväxtförhållanden	24
5.1.3 Utsatthet för våld.....	27
5.2 Kontaktskapande och förväntningar på Origo	31
5.2.1 Hur kontakt skapades.....	31
5.2.2 Förväntningar på samtalskontakten	31
5.3 Hälsan vid första samtalet	32
5.4 Utveckling av hälsa under de fortsatta samtalen på Origo ...	33
5.4.1 Motståndskraft (Resiliens)	33
5.4.2 Självkänsla	34
5.4.3 Skamkänslor.....	34
5.4.4 Egenmakt (Empowerment).....	34
5.4.5 Psykisk hälsa	34
5.5 Upplevelsen av stödet från Origo	35
5.6 Samtalsstödjarnas upplevelse av samtalen	38
5.7 Sammanfattning av enkätstudien	39
6 Intervjustudien	40
6.1 Ungdomarnas bakgrund	40
6.1.1 Boendesituation, utbildning, arbete och fritid.....	40
6.1.2. Kontakten med familjen	42
6.1.3 Om att växa upp med hedersrelaterat förtryck och våld samt annan utsatthet.....	43
6.2 Upplevelsen av samtalsstödet på Origo	53

6.2.1 Anledning till kontakt och förväntningar	54
6.2.2 Första mötet med Origo	55
6.2.3 Samtalsstödet på Origo	57
6.2.4 Vad samtalsstödet inneburit	63
6.2.5 Vad kan bli bättre på Origo?	65
6.2.6 Detta behöver professionella för att arbeta med hedersrelaterat våld	67
6.2.7 Rekommenderar ungdomarna Origo till andra unga? - Ja!	69
6.3 Sammanfattning av intervjustudien	70
7 Diskussion och avslutande kommentarer	71
7.1 Ungdomarna som kommer till Origo	71
7.1.1 En uppväxt med kontroll och våld	71
7.1.2 Vad är hedersrelaterat våld och inte?	72
7.1.3 Höga nivåer av ohälsa	73
7.1.4 Behov av olika typer av stöd och hjälp	73
7.2 Fungerar stödet som Origo erbjuder?	74
7.2.1 Bättre psykisk hälsa, självkänsla och resiliens samt mindre skam och skuld	74
7.2.2. Svårt att mäta och få en bild av en stärkt empowerment/egenmakt	75
7.2.3. Ungdomar som är mycket nöjda med stödet	75
7.2.4. Slutsatser och rekommendationer	76
7.2.5 Begräsningar i utvärderingsstudien och hur resultatet ska tolkas ...	78
8 Referenser	79
9 Bilaga	84

1 Inledning

I Sverige växer många barn och unga upp i en hederskontext där de dagligen lever med kontroll, hot och andra former av våld. Denna miljö kan leda till svåra psykosociala konsekvenser och en osäkerhet om hur de ska leva sina liv i relation till å ena sidan sin familj och släkt, å andra sidan det svenska samhället. Ofta är det komplexa situationer där den unga personen kan behöva olika typer av stöd och hjälp från såväl myndigheter som från civilsamhället. Det kan handla om skydd, stöd och hjälp för att bygga upp ett nytt liv avskilt från familjen, men det kan också handla om en trygg plats för stöd och rådgivning under vägen.

År 2013 öppnade Origo, ett myndighetsgemensamt regionalt resurscentrum mot hedersrelaterat förtryck och våld. Där arbetar kuratorer, en barnmorska och en polis tillsammans med att ge olika typer av stöd och kompetenshöjande insatser till yrkesverksamma i Stockholms län. En annan del av verksamheten består av att ge råd och stöd till barn och unga mellan 13–26 år som är utsatta för hedersrelaterat förtryck och våld. Stödet består av samtal kring områden som är relevanta för dessa barn och unga (Origo, 2023).

Origos verksamhet har tidigare utvärderats av Ramböll (2014) samt av Origo själva för internt bruk. Befintliga utvärderingar har dock inte haft fokus på hur väl själva samtalsstödet fungerar. Därför såg Länsstyrelsen Stockholm ett behov av att initiera en utvärdering som både kan fungera som stöd för det fortsatta kvalitetsutvecklingsarbetet på Origo och utgöra en källa till kunskap för andra verksamheter i länet som möter unga som lever i en hederskontext. Forskare vid Marie Cederschiöld högskola fick uppdraget att utvärdera Origos råd- och stödverksamhet under åren 2019–2023. Denna rapport är resultatet av det arbetet. Syftet med utvärderingen har varit att, med en bred ansats, undersöka hur råd- och stödsamtalen fungerar utifrån de ungas egna upplevelse. Därför innehåller utvärderingen flera delar och består av olika typer av material som tillsammans ska ge en bild av hur de unga ser på stödinsatsen de blivit erbjudna på Origo och om den faktiskt lett till någon skillnad för dem.

Forskarna som genomfört utvärderingen är:

Linda Jonsson

Linda är socionom och docent i socialt arbete vid Marie Cederschiöld högskola. Hennes forskningsfokus rör främst barn utsatta för våld. Linda har deltagit i flera forskningsprojekt som rör förekomst av våld men också i projekt som fokuserar på stöd och behandling. Sista åren har hon varit med och utvärderat olika typer insatser inom socialtjänsten, som Efter Barnförhöret (Jonsson, Linell & Eriksson, 2024) och Farsta

familjestödsbehandling (Jonsson, Eriksson, Meissner & Schillachi, 2023). Linda har varit ansvarig för utvärderingsprojektet av Origo och varit aktiv i samtliga delar av projektet, men särskilt i de delar som rör de kvalitativa intervjuerna.

Carl Göran Svedin

Carl Göran är affilierad professor vid Marie Cederschiöld högskola. Han har lång erfarenhet av olika typer av forskning som rör våldsfältet och har varit ansvarig för de fyra svenska epidemiologiska studierna om våld mot barn som gjordes 2004, 2009, 2014 och 2019–2021 (Svedin & Priebe, 2004; Svedin & Priebe, 2009; Landberg, Svedin, Priebe, Wadsby, Jonsson & Fredlund, 2015; Landberg, Svedin & Jonsson, 2022). Vidare har Carl Göran lång erfarenhet av att utvärdera olika typer av verksamheter och behandlingsstöd såsom exempelvis KIBB och Barnahusen i Sverige. I utvärderingsprojektet av Origo har Carl Göran ansvarat för den kvantitativa enkätdelen som beskriver Origos målgrupp och effekten av Origos samtalsstöd.

Malin Jenstav

Malin har en masterexamen i mänskliga rättigheter och är doktorand samt forskningsassistent vid Marie Cederschiöld högskola. Hon har tidigare varit stödverksamhetsansvarig på Stockholms tjejjour där hon utvecklat och arbetat med stöd till tjejer/unga kvinnor samt arbetat med mäns/killars våld mot kvinnor/tjejer. I utvärderingsprojektet av Origo har Malin varit aktiv i den kvalitativa delen med intervjuer av unga som fått samtalsstöd på Origo samt resultaten från dessa.

Den text som nu följer är forskarnas egen beskrivning av genomförandet av utvärderingen samt deras presentation och diskussion av de resultat som framkommit. Slutsatserna är forskarnas egna och Länsstyrelsen hoppas att denna kunskap ska komma till nytta för yrkesverksamma som i olika roller möter ungdomar och unga vuxna som lever i en hederskontext. För den som vill finns även en kortare sammanfattning av utvärderingsrapporten *Origos samtalsstöd för ungdomar som växer upp i en hederskontext -En sammanfattning* (Länsstyrelsen Stockholm 2024).

2 Vad är hedersrelaterat förtryck och våld?

Idag växer många barn och unga i Sverige upp i miljöer där det förekommer förtryck och andra former av våld som är relaterat till en hederskontext. Våldets uttryck och konsekvenser varierar och kan vara något barnet eller ungdomen uppfattar som mer eller mindre problematiskt. Det finns idag inte en enhetlig definition av vad hedersrelaterat förtryck och våld är, hur förtrycket på ett djupare plan ska analyseras eller vilka sociala mekanismer och processer som är mest relevanta vid övergrepp (se Bruno & Darvishpour, 2022).

Hedersrelaterat förtryck och våld kan ses som ett övergripande begrepp som omfattar olika former av våldsuttryck. Våldet som förekommer kan se olika ut och variera i svårighetsgrad. Det kan till exempel vara fysiskt, psykiskt, sexuellt, latent, försummelse, digitalt, materiellt, ekonomiskt eller våld mot den utsattes husdjur (Socialstyrelsen, 2021). Oavsett hur våldet tar sig uttryck kan det vara svårt av att avgränsa vad som är hedersrelaterat och inte. Christou-Kressner och Hagberg, (2023) menar att när det kommer till hedersrelaterat förtryck och våld så är det som särskiljer detta våld från exempelvis våld i nära relation att det hedersrelaterade förtrycket och våldet har en kollektiv karaktär (jämför beskrivningen av hedersrelaterat våld och förtryck från Socialstyrelsen 2021). Medan våld i nära relation framför allt förekommer inom familjen är det hedersrelaterade förtrycket och våldet något som kännetecknas av att det finns en kontext, även utanför familjen som stödjer och sanktionerar våldet. Likväl kan den som utövar våldet vara en person utanför den egna familjen. Origo (2023) beskriver att oavsett vilket våld som förekommit är det hedersrelaterade förtrycket och våldet sällan en våldsförm utan flera olika former som samverkar. De menar att uppdelning av våldstyper är "analytiskt" medan det i praktiken sällan finns tydliga gränser mellan våldets olika uttryck (a.a, s. 74). Med andra ord kan vi sammanfatta det som att hedersrelaterat förtryck och våld kan ta sig många olika uttryck och ofta består av en kombination av olika våldsförm. Paralleller kan göras till våld mot barn som inte lever i hederskontext och där det i flertalet, både nationella och internationella, studier visar att våld ofta förekommer ihop och ibland kallas denna grupp av unga för multiutsatta, eller polyviktimerade (se t.ex. Aho et al, 2016; Finkelhor. 2007a & b; Jernbro & Landberg, 2022).

Även om det inte råder konsensus kring vad hedersrelaterat förtryck och våld är finns det en del som förenar synen på detta. I Socialstyrelsens rapport *Bedömning av hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i nära relation- Stöd till socialtjänst och hälso- och sjukvård* (Socialstyrelsen,

2021) menar myndigheten att den samlade bilden från experter och praktiker är att det hedersrelaterade förtrycket och våldet har några centrala karakteristika (s. 12):

- Har sin grund i den strukturella maktobalansen mellan män och kvinnor i samhället.
- Uppstår för att bevara eller återupprätta en persons eller en familjs, släkts eller annan liknande grupps heder.
- Är en följd av att hedern ses som avhängig av individens handlande, t.ex. kvinnliga familjemedlemmars kyskhet och oskuld samt både deras faktiska och påstådda beteende i förhållande till sådana ideal.
- Begås ofta kollektivt, eller är åtminstone kollektivt förankrat, och de utsattas familjemedlemmar/närstående har i regel en avgörande roll.
- Riktat sig främst mot tjejer och kvinnor, men även mot killar och män.
- Kan drabba HBTQIA+-personer och personer med intellektuell funktionsnedsättning särskilt hårt.

Flera studier och rapporter från de som möter unga i en hederskontext vittnar om att konsekvenserna för ungdomar är många. Det kan handla om att leva under direkta hot, ständigt vara under kontroll, att inte själv får bestämma över sina livsval, ha dålig psykisk hälsa och att ha svåra levnadsförhållanden generellt (se t.ex. Ghadimi & Gunnarsson, 2019; Jernbro & Landberg, 2018; Jernbro & Landberg, 2022; Jernbro & Landberg, 2024; Origo, 2023; Schlytter, Högdin, Ghadimi, Backlund & Rexvid, 2009). Med andra ord är unga som växer upp i en hederskontext en grupp med behov av olika former av skydd, stöd och hjälp. Den aktuella rapporten fokuserar på Origos stöd för målgruppen vilket är ett exempel på stöd som erbjuds ungdomar i Stockholms län idag.

3 Origo – Resurscentrum mot hedersrelaterat förtryck och våld

3.1 Verksamhet

Origo är ett myndighetsgemensamt resurscentrum som arbetar mot hedersrelaterat förtryck och våld i Stockholms län. Centrat är ett samarbete mellan Region Stockholm, alla kommuner i Stockholms län och Polisregion Stockholm. Själva driften av verksamheten svarar Stockholms stad för.

På Origo arbetar olika yrkesgrupper som kuratorer, en barnmorska, en administrativ assistent, en polis och en biträdande enhetschef.

Origos uppdrag kan beskrivas utifrån tre mål:

1. Ungdomar som vänder sig till Origo ska få stöd och vägledning i sin livssituation.
2. Yrkesverksamma ska få tillgång till konsultativt stöd, strategier och metoder.
3. Yrkesverksamma ska få kompetenshöjande insatser om hedersrelaterat förtryck och våld samt dess konsekvenser.

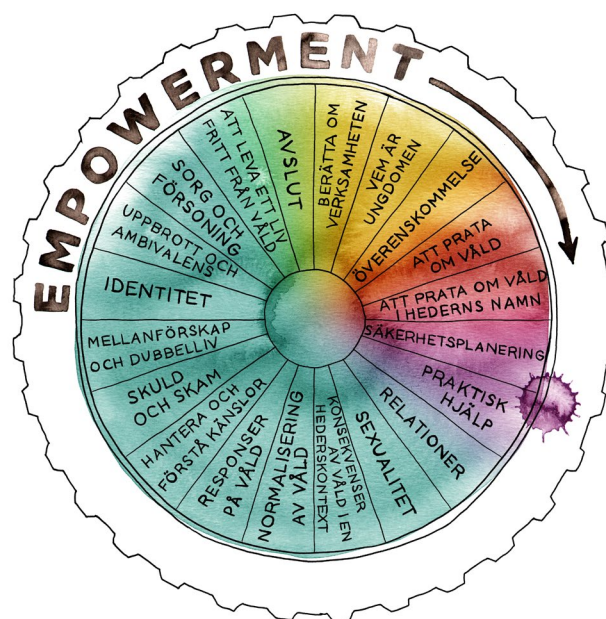
Den del som denna rapport fokuserar på gäller utvärderingen av de råd- och stödsamtal som Origo erbjuder ungdomar (mål 1). Till verksamheten kommer barn och ungdomar mellan 13 och 26 år som utsatts för våld i hederskontext, för att få stöd, hjälp och vägledning. Det är frivilligt att söka stöd från Origo och de unga kan vara anonyma i kontakten om de så önskar. I Origos beskrivning av sitt samtalsstöd (Origo, 2023) ges en bild av de ungdomar som kommer till verksamheten som en mycket heterogen grupp med varierande bakgrund, livssituation, ålder, mognad och funktionssätt. Origo beskriver också att den miljö av våld som ungdomarna lever i kan se olika ut; vissa lever utan sin familj, några kan vara i början av en uppbrottsprocess från familjen, andra har precis börjat reflektera över sin livssituation. Gemensamt är erfarenhet av olika former av förtryck och våld och att ungdomarna lever med konsekvenserna av dessa.

3.2 Samtalsstöd

I Origos uppdrag ingår att bedriva psykosociala stödsamtal med maximalt 15 samtal per ungdom. Som tidigare beskrivits kan ungdomen vara anonym och då Origo är en råd- och stödgivande verksamhet förs inte journaler, däremot minnesanteckningar. Det enda undantaget gäller för de ungdomar som träffar barnmorskan som lyder under annan lagstiftning och därför för journalanteckningar. Syftet med stödsamtalen är att fokusera på ungdomarnas livssituation, vilka behov de har samt att ge psykosocialt stöd. Stödet kan också innehålla praktiska moment samt innebära att bistå den unga i relationen till myndigheter och andra aktörer. Fokus är att stärka den ungas egenmakt, öka självbestämmandet, hitta tilltro till sig själv, känna till sina rättigheter samt få möjlighet att leva ett liv fritt från våld.

I en nyligen publicerad vägledning beskriver Origo (2023) sitt samtalsstöd som en cirkulär modell som kan liknas vid ett hjul, figur 1. Navet är mötet mellan samtalsstödjaren och ungdomen i ett, som Origo kallar det, "demokratiskt samtal med tvåvägskommunikation". Från navet går ekrar. Varje eker utgör förslag på samtalsområden som är valda utifrån Origos erfarenhet av vad som är angeläget att prata om för ungdomar som växer upp i en hederskontext. Vidare hålls hjulet ihop av ett däck som pumpas upp under samtaltiden och som symboliskt ska ge ungdomen luft i form av empowerment, egenmakt. För att få en mer detaljerad bild av hur Origo arbetar hänvisas till deras egen beskrivning av sitt arbete (Origo, 2023).

Figur 1. Origos samtalsmodell (s. 14 i Origo, 2023)

4 Metoder för utvärderingen

Syftet med utvärderingen var att beskriva de ungdomar som kommer till Origo för stöd och rådgivning samt vad stödsamtalen innebär för deras hälsa och välbefinnande:

- Vilka är de, vilken bakgrund har de, och på vilket sätt lever de i en hederskontext?
- Hur beskriver de sin livssituation och vilken erfarenhet finns det av utsatthet för våld?
- Hur mår de med avseende på psykisk hälsa, självkänsla, skam och skuldkänslor samt hur ser resiliens och deras egenmakt ut?
- Vad har de för förväntningar på stödet från Origo och hur upplever de stödet efter hand?
- Hur ser de ungas livssituation och mående ut efter kontakt med Origo?

4.1 Tre typer av material

I utvärderingen samlades tre typer av material in. Tanken var att dessa skulle komplettera varandra och tillsammans ge en bred beskrivning av Origos råd- och stödarbete. Resultaten från varje del; enkätstudien, samtalsledarens anteckningar och intervjustudien kan också läsas separat.

Enkätdata utgörs av ungas svar på frågor inför första, femte, tionde och slutligen efter femtonde samtalet. Nedan kommer vi att referera till detta material som *enkätstudien*. Enkätstudien syftade till att samla in material om bakgrund, anledning till och förväntningar på kontakten med Origo, och frågor inom områden som berör hedersrelaterat förtryck och våld, hälsa, självkänsla samt upplevelse av att få bestämma själv och kunna fatta egna beslut.

Samtalsledarens anteckningar utgörs av samtalsledarens beskrivningar efter varje besök, vad fokus varit under samtalet samt reflektioner efteråt. Resultaten från detta presenteras i samma avsnitt som enkätstudien i kap 5.

Intervjuer genomfördes med 25 unga med erfarenhet av att få stöd hos Origo. Dessa var inte samma unga som svarade i enkätstudien, utan ungdomar som avslutat sin kontakt med Origo eller enbart hade sporadisk fortsatt kontakt. Nedan refererar vi till detta material som *intervjustudien*. Syftet med intervjustudien var att få en djupare förståelse för de ungas livssituation, behovet av stöd, vilken hjälp de tycker att de fått från Origo samt vad Origo eventuellt kan förbättra i sitt bemötande av målgruppen.

Då enkät- och intervjustudierna, som beskrivits ovan, har olika metod och tillvägagångssätt presenteras de separat i denna metoddel samt i resultatdelen: enkätstudien i kapitel 6 och intervjustudien i kap 7. Fynden från de båda studierna analyseras och diskuteras tillsammans i kapitel 8. Det insamlade materialet ska alltså ses som ett material för att med olika metoder, på bästa sätt, kunna svara på aktuella frågeställningar. Genom hela projektets gång har tanken varit att denna utvärdering ska vara de unga stödsökandes rapport, där deras svar i enkäter och intervjuer ska spegla hur väl Origos verksamhet fungerar och vad som behöver förbättras. Alternativa metoder skulle kunna ha varit att utvärdera genom att exempelvis inkludera andra myndigheter som samverkar och hänvisar unga till verksamheten eller att intervjua ledning och personal. Vi valde dock att fokusera på de ungas egna röster och designade utvärderingen efter det. Inte heller bedömdes en RCT-studie möjlig att genomföra på grund av målgruppens specifika förutsättningar, det vill säga deras behov av anonymitet och motivation att delta i en forskningsstudie. Till detta kom att det inte var försvarbart av etiska skäl att randomisera till en väntelista samt avsaknad av någon form av alternativ insats att randomisera till i en RCT-studie. I stället användes jämförelsegrupper från tidigare undersökningar där samma frågeformulär, som i enkätstudien, har använts. I de jämförelserna används jämförelsegruppens tjejer, eftersom det var få killar som deltog i kontakten med Origo. Detta gör att vi har väldigt lite mätdata för meningsfulla jämförelser när det gäller killar.

Hela utvärderingsprojektet startade under 2019, men insamlandet av enkätdata skedde i etapper mellan 2021 och 2023 och data till intervjustudien samlades in under samma period.

4.1.1 Enkätstudien

Denna del av projektet syftade till att på ett strukturerat sätt, genom förbestämda frågor och svarsalternativ, få en bild av den ungas mående och upplevelse av Origos stödsamtal. Dels var det viktigt att få en bild av de unga som söker sig till verksamheten och undersöka hur kontakten fungerat för dem, utifrån upplevt stöd/hjälp. Dels var det viktigt att få en

bild av om ungdomen, under kontaktens gång, förändrats beträffande självkänsla, skam och skuld känslor, hälsa och förmåga att fatta beslut.

Enkäterna besvarades vid första, femte, tionde och femtonde besöket (eller vid sista tillfället). Samtalsstödjaren fick också efter varje samtal beskriva, efter en förberedd mall, sina egna upplevelser och sin nöjdhet med samtalet, vilka tre områden/teman som samtalet generellt fokuserat på samt skatta ungdomens mående.

Metod och genomförande

För att kartlägga ungdomarnas hälsa med mera fick de svara på enkäter vid fyra olika besökstillfällen. De standardiserade formulär som användes valdes utifrån Origos erfarenheter av vad hedersrelaterat våld och förtryck kan medföra för den som växer upp i en sådan kontext. Enkäterna har besvarats vid första besöket (Formulär A1), efter femte besöket (Formulär B), efter tionde besöket (Formulär C) och efter femtonde besöket (Formulär D). Då det visade sig att relativt många avslutat kontakten redan innan femte besöket beslöts att vissa bakgrundsfrågor som förekom i formulär B – som utsatthet för olika former av psykiskt, fysiskt och sexuellt våld – flyttades till andra besöket (Formulär A2).

Undersökningsperioden för att delta i studien var primärt ett år, 1/9 2020 - 31/8 2021, men av olika skäl försköts dock undersökningsperioden till 1/12 2020 - 31/11 2021. Bland annat behövdes mer fokus på att beskriva själva samtalsstödet innan mätning kunde påbörjas. En delrapport lämnades till Länsstyrelsen Stockholm den 1/6 2022, och i samband med detta beslutades att förlänga datainsamlingsperioden ytterligare till att även omfatta nybesök under perioden 1/9 2022 till 1/7 2023. Anledningen till förlängningen var att det var färre än förväntat som deltagit i studien, inte minst då det gällde mätningarna efter femte, tionde och femtonde samtalet. Anledningen till att en mindre grupp än förväntat deltagit kan vara covid-19-pandemin som påverkade ungdomars möjlighet att ta sig till Origo och delta i fysiska möten.

Forskningspersoner

Totalt besvarade 66 ungdomar (60 tjejer, fem killar och en med annan könsidentitet) enkäten efter det första besöket, 31 ungdomar (29 tjejer, en kille och en med annan könsidentitet) efter det femte besöket, 23 ungdomar (22 tjejer och en kille) efter det tionde besöket och 13 ungdomar (tolv tjejer och en kille) efter det femtonde besöket.

Vid undersökningens avslut hade tio av de deltagande ungdomarna fortfarande samtalsstöd vid Origo. I genomsnitt hade ungdomarna haft 7,8 besök på mottagningen. Ungdomarna som deltog i studien var mellan 13 och 29 år gamla (m= 20 år) när de kom till Origo. Knappt 30 procent

var under 18 år vilket visar att en majoritet av de som Origo möter är unga vuxna.

Formulär A1 – första besöket

Formuläret bestod av 18 huvudfrågor och sammanlagt drygt 100 delfrågor. Formuläret inleddes med bakgrundsfrågor och följdes sedan av ett av de fem standardiserade frågeformulären.

Bakgrundsfrågorna gällde ålder, kön, sexuell identitet/läggning, familjesituation/boende, ekonomi, född i Sverige eller ej, hur den unga kom i kontakt med Origo och hens förväntningar på besöket. Vid det första besöket användes också två formulär med frågor som kan vara av betydelse när personen lever i en hederskultur, nämligen frågor om vad den unga själv får välja (Jernbro & Landberg, 2018; Socialstyrelsen, 2007) samt förväntningar från familj och släkt (de sex första frågorna, Ghadimi & Gunnarsson, 2019).

Adolescent Resilience Questionnaire (ARQ, Gartland et al., 2011) är ett omfattande självskattningsformulär som utvecklats av Gartland och medarbetare i Australien (2011) samt översatts till svenska (Svedin, Nilsson & Jonsson, 2018) och som mäter interna och sociala resiliensstärkande faktorer hos ungdomar i åldrarna 11–20 år under de senaste sex månaderna. Formuläret består av 88 frågor med tolv skalor som är indelade i fem domäner.

Domänen *Intern* mäter interna resiliensstärkande faktorer och består av delskalorna Självförtroende, Negativ kognition, Empati/Tolerans, Emotionell insikt och Sociala färdigheter. Domänerna *Familj*, *Vänner*, *Skola* och *Område* är domäner som mäter sociala resiliensstärkande faktorer. Domänerna *Familj* respektive *Vänner* har båda två subskalor: *Gemenskap* och *Tillgänglighet*. Domänen *Skola* har två subskalor: *Stödjande miljö* och *Gemenskap* medan domänen *Område* enbart har subskalan *Gemenskap*. Frågorna i formuläret är formulerade som påståenden som till exempel frågorna "min familj lyssnar på mig", "mitt liv har en känsla av mening" och "mina lärare ger mig extra hjälp om jag behöver det". Formuläret administreras på en femgradig likertskala från "nästan aldrig" (1) till "nästan alltid" (5). I ursprungsstudien från Australien fann man god intern konsistens, det vill säga hur bra frågorna i formuläret samvarierar, med Cronbachs alfa mellan .70–.90 för alla subskalor utom subskalan *Vänner* – tillgänglighet (bör vara över .70, ju högre desto bättre). I den svenska normeringsstudien (Nilsson et al., 2022) varierade Cronbachs alfa mellan .70 och .91 inom alla domäner och subskalor utom för delskalorna *Empati/Tolerans* och *Emotionell insikt* vars Cronbachs alfa var .61 respektive .69. För den totala ARQ-skalan var Cronbachs alfa .95. I den epidemiologiska studien, "Unga sex och Internet – efter metoo#" (Svedin et al., 2021), gjordes av utrymmesskäl ett urval av tolv frågor från ARQ. Denna ARQ-12 genererar bara en totalskala och en

totalpoäng som varierar mellan 12 och 60 poäng som mått på resiliens (ju högre poäng desto högre resiliens). Studien från 2021 (Svedin et al., 2021) utgör jämförelsegrupp i denna undersökning.

External and Internal Shame Scale (EISS, Ferreira et al., 2022) är ett formulär som mäter externa och interna skamkänslor. Formuläret har översatts av Denhag och Henje (2020). Skalan innehåller åtta frågor och går från 0= aldrig till 4= alltid. Totalvärdet kan variera mellan 0–32 poäng. Höga värden indikerar högre nivå av skamkänslor. Två delskalor med fyra frågor vardera, mätte yttre skam (external shame) och inre skam (internal shame). Yttre skam fokuserar på upplevelsen av sig själv utifrån hur andra ser på individen, medan inre skam fokuserar på negativa utvärderingar och känslor som individen har om sig själv. Det finns ännu ingen svensk studie där EISS används, men en portugisisk studie visade Cronbachs alfa .89 och för helskalan och för delskalorna yttre och inre skam .80 och .82. Då det saknas svenska normaldata jämförs Origos ungdomar med den portugisiska studien (N=513, ålder 18–61, M=27,1) (Ferreira et al., 2022).

Making Decisions (Rogers et al., 1997) är ett formulär, även kallat Empowerment scale, som utvecklats för att mäta egenmakt (empowerment) bland patienter med psykisk ohälsa. Skalan har översatts till svenska av Hansson (2002) och heter *Att fatta beslut* – den omfattar 28 påståenden som besvaras på en fyrgradig skala från instämmer helt (1) till instämmer inte alls (4), där 4 representerar den bästa funktionsnivån. Skalan har i sin engelska version visat på en god intern konsistens och begreppsvaliditet och i en svensk undersökning (Hansson & Björkman, 2005) var Chronbachs alfa för hela skalan .84 (och för de fem delskalorna .44-.90). På grund av målgruppen vid Origos befarade språksvårighet togs sex språkligt svåra frågor bort varför den använda skalan har 22 påståenden och kan generera 22–88 poäng. Svensk normalstudie saknas, varför skalan bara redovisas vid jämförelser mellan de olika undersökningstillfällena.

General Health Questionnaire bestod ursprungligen av 60 frågor (GHQ-60, Goldberg, 1972). Därefter konstruerades kortare versioner för att täcka av speciella aspekter av det psykiska välbefinnandet. Dessa kortare versioner (GHQ-30, GHQ-20 och GHQ-12) har sedan använts i olika sammanhang beroende på syfte med undersökningen och respondenternas tid till förfogande. GHQ-12 har översatts till svenska och det finns lite olika versioner men i denna undersökning har den version som använts av Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, vid Region Stockholm, använts (Lundin & Dalman, 2020) och den relaterade undersökningens normalpopulation var jämförelsegrupp till Origomaterialet. Resultaten från CESs studie visade på att GHQ-12 tillförlitligt mäter psykisk ohälsa med god sensitivitet (67,4) och

specificitet (75,2). Den interna konsistensen var Cronbachs alfa .89 (Lundin & Dalman, 2020).

Rosenberg Self-Esteem Scale (RES, Rosenberg, 1989) är ett välanvänt internationellt formulär som mäter självkänsla och som tidigare använts i Sverige i bland annat de epidemiologiska studierna om barn och ungdomars sexualitet och erfarenhet av sexuella övergrepp och sexuell exploatering från 2009 och 2014 (Svedin & Priebe, 2009; Svedin et al., 2015). Instrumentet består av 10 frågor där de fyra svarsalternativen går från 0 (helt) till 3 (inte alls). Totalvärdet varierar således mellan 0 och 30 (höga värden motsvarar god självkänsla). Cronbachs alfa var .89 respektive .90 i undersökningarna från 2009 och 2014. Studien från 2014 års undersökning (Svedin et al., 2015) används som jämförelsegrupp i denna undersökning.

Formulär B - efter femte, tionde och femtonde samtalet

Formulär B besvarades efter femte samtalet och upprepades sedan vid tionde och femtonde samtalet, då kallade Formulär C och D. Formulär B bestod av 12 frågor och cirka 140 följdfrågor. Formuläret inleddes med den svenska översättningen av Experience of Service Questionnaire (ESQ) som anpassats till svenska av Larsson, Danielsson och Smedje (2009) och har använts på försök av Utvärderingsenheten vid BUP Stockholm (Dunerfeldt et al., 2010). Formuläret avser att mäta tillfredsställelse med barn- och ungdomspsykiatrisk vård (CAMHS, Child and Adolescent Mental Health Services). Formuläret består av 15 frågor: 12 påståenden om bemötande, förtroendet för behandlarna, information, miljö och allmäntillfredsställelse med den hjälp man fått – dessa besvarades med stämmer helt/delvis/inte alls/vet ej. Tre frågor med utrymme för öppna svar, om vad som var bäst med hjälpen, något som personen inte tyckte om eller som behöver förbättras, samt om det fanns något mer personen ville framföra om vården. Browne och medarbetare (2014) rapporterade dessutom att frågorna kan delas in i två faktorer, tillfredsställelse med vården och tillfredsställelse med omgivningen där tillfredsställelse med vården gett bäst resultat. Dessa faktorer har inte använts i denna studie. I Formulär B ingick även inledningsvis frågor om utsatthet för olika former av psykiskt, fysiskt och sexuellt våld, dessa frågor flyttades en tid in i studien till andra besöket (Formulär A2). Utöver detta upprepades de ovan beskrivna standardiserade formulären (ARQ, EISS, Making Decisions, GHQ-12 samt RES)

Analys

Resultaten från formulären presenteras deskriptivt med frekvenser (antal = N, procent = %), medelvärden (M) och spridningsmått (SD). Vid jämförelser med andra material har Chi-2 test och t-test använts. De statistiska analyserna har gjorts med hjälp av Statistical Package of the Social Sciences (SPSS) version 22.

4.1.2 Intervjustudien

Den kvalitativa intervjustudien syftade till att få en bild av hur unga som tidigare haft kontakt med Origo upplevt det stöd de fått samt hur deras livssituation såg ut vid tillfället för intervjun. Intervjuerna följde en framtagen intervjuguide som täckte följande områden:

- a) *Om dig*: frågor som rör den unga och dennas uppväxt och bakgrund – som familj, skola och fritid.
- b) *Om att leva med hedersrelaterat förtryck och våld*: frågor som rör personens upplevelser av hedersrelaterat förtryck och våld, och på vilket sätt detta har påverkat den ungas liv.
- c) *Om kontakten med Origo*: frågor om hur personen kom i kontakt med Origo, hur lång kontakten varit, hur den slutade och nöjdhet med kontakten.
- d) *Framåt*: Frågor om vad personen har lärt sig samt förväntningar på framtiden på både kort och lång sikt.
- e) *Avslutningen av intervjun*: frågor om det finns något som intervjuaren har glömt att fråga och hur det kändes att bli intervjuad.

Forskningspersoner

De ungdomar som ingick i studien hade alla avslutat sin kontakt med Origo och skulle ha deltagit i minst fem samtal. Totalt intervjuades 25 personer mellan 18 och 28 år (m= 20,6 år), varav 21 tjejer, två killar samt två transpersoner (en tjej och en kille). Alla deltog anonymt och kunde närsomhelst avbryta sin medverkan om de så önskade.

Process

Deltagarna till studien rekryterades genom Origos personal. De fick förfrågan om att delta och mer detaljerad information om studien i skriftlig form. De som var intresserade av att delta kontaktade forskaren eller, om de så föredrog, fick sina kontaktuppgifter vidarebefordrade av Origos personal. Tid bokades sedan för intervju. Oftast skedde kommunikationen initialt via sms, eftersom det kunde vara känsligt för den unga att prata i telefon eller få mejl. Intervjuerna genomfördes antingen i Origos lokaler, på Marie Cederschiöld högskola, eller på annan plats som deltagaren valt (till exempel ett fik eller ett bibliotek). Tre intervjuer gjordes via Teams. Vid intervjutillfället fick deltagarna återigen information om studien både muntligt och skriftligt. De som redan tackat ja fick återigen samma skriftliga information om studien som de fått innan och fick fylla i samtyckesformulär (för intervjuerna som genomfördes via Teams, lästes informationen upp och samtycke gavs muntligen och spelades in på band). Av samtyckesformuläret framgick också att det

var frivilligt att delta i studien, att de som deltog var anonyma och närsomhelst kunde avbryta sin medverkan utan att säga varför.

Majoriteten av intervjuerna genomfördes av Linda Jonsson och de resterande av Malin Jenstav.

Intervjumetod

Intervjuerna utgick från teorierna om den berättarfokuserade intervjumetoden (Hydén, 2014), som är särskilt utvecklad för studier av känsliga ämnen och därför lämplig för att intervjua barn och unga som vuxit upp med våld. Metoden kan jämföras med en halvstrukturerad intervju med ett antal förbestämda frågor, men där deltagaren får gott om utrymme att prata. Metoden är utvecklad för att få deltagaren att känna sig trygg att berätta sin historia och innehåller en rad strategier för att stödja deltagaren till ett relationellt säkert "utrymme", och för att hantera maktobalansen mellan intervjuare och deltagare. Intervjuerna består av ett öppet format som kan liknas vid en konversation som fokuserar på ungdomens erfarenheter och upplevelser. För att säkerställa att intervjupersonen känner sig trygg vid intervjutillfället, får hen bestämma plats för intervjun (till exempel i sitt hem, i en lokal på universitetet, på ett hotell eller på stödenheten).

Intervjuns genomförande

Intervjuerna spelades in och transkriberades. Materialet anonymiserades så att namn, platser eller annan identifierbar information togs bort. Transkriptet tilldelades en nummerkod med tre siffror. En kodlista över deltagaren och nummerkoden skapades för att säkerställa att det var möjligt att hitta och radera det aktuella materialet om någon av deltagarna ville radera sitt deltagande. Ljudinspelningarna sparades på krypterade hårddiskar och lagrades tillsammans med intervjuutskriften i ett stöld- och brandsäkert skåp vid Marie Cederschiöld högskola. Nyckeln till skåpet tillsammans med kodlistan finns på annan plats på samma högskola. Eftersom ljudinspelningarna spåras till fysiska personer behandlas det i enlighet med Personuppgiftslagen (1998: 205). Detta innebär att materialet behandlas konfidentiellt, så att ingen obehörig ska kunna ta del av det. Efter lagringstiden på tio år följs riktlinjerna vid Marie Cederschiöld högskola om hur materialet ska förstöras.

Analys

Analysen gjordes genom tematiseringar utifrån frågeställningarna med fokus på de delar som rörde upplevelsen av stödet från Origo. Linda Jonsson och Malin Jenstav läste igenom och kodade transkriberingarna separat för att hitta teman och underteman. Vidare jämfördes dessa och tillsammans skapades gemensamma teman och underteman. Efter det författades resultatdelen tillsammans.

4.2 Etiska avvägningar

Hela utvärderingsprojektet präglades av återkommande etiska övervägningar. Dessa diskuterades mellan forskarna, men också med Origos personal och utvecklingsledare vid Länsstyrelsen Stockholm. Bland annat diskuterades hur deltagarnas anonymitet skulle kunna garanteras, i och med att kontakten skedde via Origos personal. Diskussioner skedde också kring säkerhetsaspekten, då just denna grupp unga kan leva med en allvarlig hotbild och genom att ha kontakt med Origo eller oss forskare kan sätta sig i en riskfylld situation.

Gällande själva enkätstudien och intervjustudien kunde det finnas en risk att vissa frågor väckte obehagliga minnen, framför allt hos de unga som har erfarenheter av tvång och olika typer av övergrepp. Samtliga hade dock haft eller hade kontakt på Origo som skulle kunna intensifieras eller återupptas vid behov. Alternativt skulle ungdomarna kunna hänvisas till andra lämpliga vårdgivare i länet. Klinisk erfarenhet visar också att utsatta unga oftast mår bättre om de ges möjlighet att prata om sina erfarenheter och att försök att "glömma bort" ofta resulterar i psykiska besvär längre fram i livet. I utredningen *Sexuell exploatering av barn i Sverige* (SOU 2004:71) gjordes en undersökning beträffande ungdomarnas upplevelse av att fylla i en liknande enkät (Priebe, Bäckström, & Ainsaar, 2010). Studien visade att en övervägande majoritet av ungdomarna inte upplevde obehag i samband med att enkäten fylldes i och detta gällde även sårbara grupper.

Vissa ungdomar bedömdes inte kunna delta i enkätstudien av Origos personalgrupp. Detta på grund av att den psykiska hälsan var för dålig eller att ungdomens situation bedömdes akut. Det fanns även andra svårigheter med att delta utifrån till exempel begränsat med tid, koncentrationssvårigheter hos ungdomarna, att formulären var för omfattande eller svåra att förstå. Det bedömdes också extra svårt att genomföra enkätstudien med tolk. Dessa ungdomar fick därmed aldrig frågan om att delta i enkätstudien. I intervjustudien avslutades alltid intervjuerna med frågor där den unga fick besvara hur de mådde. Hela utvärderingsstudien genomgick etisk prövning och godkändes av Etikprövningsmyndigheten den 11 september 2020, dnr 2020-03219.

5 Resultaten från enkätstudien

Som beskrivits i metoddelen i kap 4, fick ungdomar som kom till Origo under 2020–2023 (för exakt undersökningsperiod, se avsnitt 4.1.1) svara på frågor om sin livssituation och vad de tyckte om stödet de fick hos Origo. Frågorna besvarades vid det första, femte, tionde och femtonde besöket. Origo har ett individuellt anpassat stöd, vilket innebär att alla ungdomar inte går lika många gånger. Som mest erbjuds dock femton samtal, varför detta också var det sista möjliga mättillfället.

Totalt besvarade 66 ungdomar (60 tjejer, fem killar och en med annan könsidentitet) enkäten efter det första besöket, 31 ungdomar (29 tjejer, en kille och en med annan könsidentitet) efter det femte besöket, 23 ungdomar (22 tjejer och en kille) efter det tionde besöket och 13 ungdomar (12 tjejer och en kille) efter det femtonde besöket. Vid undersökningens avslut hade 10 av de deltagande ungdomarna fortfarande samtalsstöd vid Origo. I genomsnitt hade ungdomarna haft 7,8 besök på mottagningen.

Enkäten innehöll olika bakgrundsfrågor utifrån kön, sexuell läggning, boendesituation och ekonomisk situation. Detta är exempel på ofta förekommande bakgrundsdata från andra studier som ger en bild av de ungdomar Origo möter, också jämfört med normalpopulation. Då det inte var möjligt att ha en jämförelsegrupp som fick annan typ av stöd än Origos samtalsstöd jämförs i resultatredovisningen insamlad data från Origo med resultaten från studien *Unga, sex och Internet- efter #metoo* (Svedin et al., 2021) men även med data från andra relevanta studier, vilka refereras till i texten och i tabellerna. I de jämförande studierna jämför vi med gruppen tjejer eftersom det var helt dominerande i underlaget från Origo (endast en kille och en med annan könsidentitet vid femte samtalet, vilket ger väldigt lite mätdata för meningsfulla jämförelser).

Nedan presenteras resultat från enkätstudien med fokus på ungdomarnas hälsoutveckling samt upplevelse av att få stöd på Origo. Vidare presenteras också samtalsstödjarnas upplevelse av kontakten med ungdomarna. De som vill ta del av mer detaljerad information i tabellform hänvisas till tabellbilagan sist i rapporten.

5.1 Ungdomarnas livssituation och hälsa när de kom till Origo

5.1.1 Bakgrund

De 66 ungdomar som deltog i studien var mellan 13 och 29 år gamla (m=20 år) när de kom till Origo. Knappt 30 procent var under 18 år, vilket visar att en majoritet av de som Origo möter är unga vuxna. De allra flesta identifierade sig som tjejer/kvinnor (90,9%) och fem (7,6%) som killar/män. En person (1,5%) såg sig varken som tjej eller kille (Bilaga 1, tabell a).

En majoritet av ungdomarna, (63,6%) såg sig huvudsakligen som heterosexuella, näst vanligast var bisexuell (15,2%), följt av homosexuell (7,6%). Nio ungdomar (13,6%) var osäkra eller identifierade sig inte som något av de uppräknade förslagen.

Hur de unga bodde varierade stort, vilket inte är så konstigt med tanke på att åldersspridningen var stor (13 till 29 år). I och med att ungdomarna var i en fas i livet då variationen är stor bodde vissa kvar i föräldrahemmet, medan andra hade flyttat hemifrån. Majoriteten, 54,7 procent hade flyttat hemifrån, till eget boende (23,4%) eller ihop med en partner/make/maka (10,9%). Slutligen var det en grupp som antingen bodde i stödboende eller familjehem (15,6%) (Bilaga 1, tabell b).

Beträffande den ekonomiska situationen upplevde 43,5 procent av de svarande att den var bra, medan 17,7 procent svarade att den var dålig. Resten svarade varken bra eller dålig (30,6%) eller att de inte visste (8,1%).

Hälften av de som kom till Origo var själva födda utanför Sverige (51,5%) medan nästa allas föräldrar, både mamma och pappa, var födda utanför Sverige (92,4%) (Bilaga 1, tabell c). Av de 30 som svarade på vid vilken ålder de kom till Sverige varierade det mellan 1 år och 22 år med ett genomsnitt på 10,8 år (Sd=5,6).

På frågan om religiositet svarade 33,4 procent att de upplevde att de var ganska mycket eller mycket religiösa. Gällande sina föräldrar upplevde de att 86,0 procent av mammorna och 75,0 procent av papporna var ganska mycket eller mycket religiösa.

5.1.2 Uppväxtförhållanden

Nedan presenteras vad ungdomarna svarade gällande hur de växte upp, samt frågor relaterade till att växa upp i en hederskontext, så som att få bestämma själv och förväntningar från familj och släkt.

Att få välja själv

Att få välja klädsel, utseende, vilka kompisar man vill ha och vad man gör tillsammans med sina kompisar är frågor som är viktiga, framför allt under den senare delen av uppväxten och under frigörelsen från sin familj. Detta är frågor av betydelse för egenmakt och att kunna styra sitt liv, där även val av utbildning, religion, politisk åskådning och vem man i framtiden vill leva med eller gifta sig med ingår.

Inom samtliga områden svarade de som sökt sig till Origo att de sällan får välja själv hur de ska leva. Exempelvis menade strax över hälften (53,1 %) att de fick välja kompisar själva, och mindre än hälften att de själva fick bestämma vad de skulle göra med sina kompisar (45,4%). Det var också mindre än hälften (44 %) som fick välja religion och livsåskådning själva. Vi valde att jämföra svaren hos dem som identifierade sig som tjejer (eftersom de var flest) med vår jämförelsestudie (Svedin et al, 2021) och kunde då konstateras att Origos tjejer hade signifikant mycket sämre möjligheter att själva få välja i sitt liv, gällande till exempel kamrater, sysselsättningar och åskådningsfrågor än jämförelsegruppen, tabell 1. Detta var mest framträdande då det gällde val av framtida partner där endast 40 procent uppgav att de själva fick välja, jämfört med 97,5 procent i jämförelsegruppen. Dessa skillnader kvarstod även om man jämförde med utlandsfödda eller andra generationens tjejer/kvinnor i jämförelsegruppen.

Tabell 1. Att få välja själv¹

Jag får själv välja (stämmer mycket bra eller ganska bra)	Alla Origo		Alla tjejer på Origo		Alla tjejer i jämförelsegrupp		Chi-2 p ²
	n= 66		n=60		n= 1804		
	n	%	n	%	n	%	
vad jag ska ha på mig och hur jag ska se ut	37	56,1	34	56,7	1780	98,7	<.0001
vilka kompisar jag ska ha	35	53,1	32	53,4	1780	98,7	<.0001
vad jag ska göra tillsammans med mina kompisar	30	45,4	27	45,0	1762	97,6	<.0001
vilka fritidsaktiviteter jag ska delta i	42	64,4	37	62,7	1768	98,0	<.0001
vilken utbildning jag ska ha	48	72,7	43	71,7	1766	97,9	<.0001
vilken religion/livsåskådning jag ska ha	29	44,0	26	43,3	1736	96,3	<.0001
vilken politisk eller ideologisk uppfattning jag ska ha	42	64,6	37	62,7	1770	98,2	<.0001
vem jag ska gifta mig med/leva tillsammans med som vuxen	27	40,9	24	40,0	1759	97,5	<.0001

¹ Frågorna Få välja själv – är hämtade från Jernbro & Landberg (2018) *Det är mitt liv*. Som i sin tur hämtat dem från Socialstyrelsen (2007) Frihet och ansvar.

² Jmf mellan tjejer/kvinnor. Jämförelsegrupp är tjejer i Svedin et al.(2021).

Förväntningar från familj och släkt

Förväntningar från familj och släkt är något som de flesta unga människor upplever och påverkas av. Dessa kan utgöra ett stöd men också upplevas som ett hinder i den personliga utvecklingen. Nio frågor ställdes till de som sökt sig till Origo, tabell 2.

En majoritet av ungdomarna på Origo beskrev att det fanns stora förväntningar från familjen/slakten på hur de skulle leva. Inte mindre än 84,6 procent beskrev att det förväntas att de skulle vara gifta som vuxna, 81,3 procent att det förväntades att de skulle ha en partner av annat kön, 86,1 procent att de skulle vänta med sex till de gifter sig. Drygt 22 procent av de unga förväntades också vara könsstympade/omskurna. Dessa siffror kan sättas i perspektiv till jämförelsegruppen med 18 åriga tjejer (Svedin et al., 2021) där ovan beskrivna förväntningar förekom signifikant mer sällan, till exempel att som tjej inte ha sex innan du gifter dig (84,8 % jämfört med 10,7 %). De tjejer/kvinnor i jämförelsegruppen som antingen var födda utomlands eller var andra generationens invandrare befann sig ungefär mitt emellan grupperna.

Tabell 2. Förväntningar från familj och släkt¹

Förväntningar från familj och släkt (stämmer absolut/stämmer ganska bra)	Alla på Origo		Alla tjejer på Origo		Alla tjejer i Jämförelsegrupp		Chi-2 <i>p</i> ²
	n= 62-65		n= 56-59		n= 1804		
	n	%	n	%	n	%	
Att du ska vara gift som vuxen	55	84,6	49	83,0	700	38,8	<.0001
Att du ska vara heterosexuell	52	81,3	46	79,3	539	32,8	<.0001
Att du ska vänta med sex tills du gifter dig	56	86,1	50	84,8	193	10,7	<.0001
Att du ska vara könsstympad/omskuren	14	22,6	9	16,0	38	2,1	<.0001
Att flickor/unga kvinnor (t.ex. en syster) ska vänta med sex tills de gifter sig	56	88,9	50	87,7	178	9,9	<.0001
Att pojkar/unga män (t.ex. en bror) ska vänta med sex tills de gifter sig	33	52,4	28	49,1	138	7,6	<.0001
Att du ska hålla på familjens kultur/traditioner	55	84,6	49	83,0	-	-	-
Min familj bryr sig mycket om vad andra i släkten/kollektivet anser om oss	55	84,6	49	83,1	-	-	-
Min familjs beslut påverkas av släktingar/personer från övriga kollektivet	48	73,9	43	72,9	-	-	-

¹ De sex första frågorna om förväntningar från familj och släkt hämtade från undersökningen UNG 018. En kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala (Ghadimi & Gunnarsson, 2019). Jämförelsegrupp är tjejerna i Svedin et al. (2021).

5.1.3 Utsatthet för våld

För att inte belasta ungdomarna med ett alltför långt första formulär beslöts att bakgrundsfrågor om utsatthet och övergrepp skulle vänta till femte besöket. Det visade sig dock snart att relativt många inte genomförde så många som fem samtal, vilket gjorde att dessa frågor flyttades till andra besöket. Totalt kom 37 (34 tjejer, två killar och en person med annan könsidentitet) av de initialt 66 ungdomarna att fylla i dessa frågor. Frågorna ställdes både om våldet skett före 18 års ålder och om det skett efter. I tabellerna nedan jämförs resultaten för alla Origos unga med tjejer från studierna av Landberg, Jernbro & Jansson (2022) samt Svedin et al. (2021), då deltagarna från Origo i en klar majoritet var tjejer.

Psykiskt våld

Det var vanligt med erfarenhet av olika former av psykiskt våld hos Origos ungdomar. Före 18 års ålder var det vanligast att de blivit förolämpade med nedsättande omdömen, enstaka eller vid flera tillfällen (95%). Även hot och slag förekom (78%), tabell 3. Det var generellt stora skillnader mellan ungdomarna på Origo och tjejerna i jämförelsegruppen i studien av Svedin et al. (2021), ofta i storleksordningen 30–70 procent. Det psykiska våldet Origos ungdomar utsatts för hade utförts av någon vuxen, som inte behövde tillhöra familjen.

Tabell 3. Psykisk våld¹

Har du innan 18 års ålder upplevt att någon vuxen gjort något av följande mot dig?	Alla på Origo n=37 (34 tjejer/2 killar/1 annan)			Alla tjejer i jämförelsegrupp n= 1804			Chi-2 p ²
	Aldrig %	Enstaka gånger %	Många gånger %	Aldrig %	Enstaka gånger %	Många gånger %	
Isolerat dig från dina vänner	13,5	29,7	56,8	90,9	6,4	2,8	<.0001
Förolämpat dig (t.ex. kallat dig värdelös, dum, ful)	5,4	24,3	70,3	71,6	17,3	11,1	<.0001
Låst in dig i källare, garderob eller liknande	62,2	16,2	21,6	97,5	2,2	0,3	<.0001
Låst dig ute från hemmet	70,3	13,5	16,2	96,4	3,1	0,5	<.0001
Hotat att slå eller skada dig	22,2	11,1	66,7	87,3	9,0	3,7	<.0001
Behandlat dig som du inte fanns	18,9	37,8	43,2	81,7	10,8	7,5	<.0001
Utsatt dig för ryktesspridning	48,6	21,6	29,7	-	-	-	
Förbjudit dig att ha en partner	11,4	20,0	68,6	-	-	-	

¹De sex första frågor är hämtade om psykisk misshandel är hämtade från Landberg, Jernbro & Jansson (2017) *Våld löser inget* och användes även i undersökningen *Ungdomar sex och internet efter #metoo* (Svedin, Landberg, Jonsson, 2021). ² Beräkning baserat på att det hänt enstaka/många gånger eller inte

På frågan om erfarenheter av psykiskt våld som skett efter 18 års ålder gavs en bild av att ungdomarna även som vuxna var utsatta för detta. Det vanligaste var att ha blivit förolämpad (90%), anklagad för att skada sin familj (83%) samt att ha blivit hotad att bli slagen eller skadad (69%).

Fysiskt våld

En majoritet av Origos ungdomar hade varit utsatta för olika former av fysiskt våld innan de fyllde 18 år. Bland dessa var det vanligast att ha blivit tillklappade med en hand (84%), blivit dragna i håret eller örat (77%). Även allvarigare former som att ha blivit slagen kraftigt med hand eller knytnäve (54%) eller slagen med något tillhygge (59%) var vanligt, tabell 4.

Jämfört med tjejer/kvinnor från jämförelsegruppen var det generellt stora skillnader, ofta i storleksordningen 30–70 procent.

Tabell 4. Fysiskt våld¹

Har du innan 18 års ålder upplevt att någon vuxen gjort något av följande mot dig? Svar Ja:	Alla på Origo n=37 (34 tjejer/2 killar/1 annan)			Alla tjejer i jämförelsegrupp n= 1804			Chi-2 p ²
	Aldrig %	Enstaka gånger %	Många gånger %	Aldrig %	Enstaka gånger %	Många gånger %	
Föst, knuffat eller skakat dig	24,3	27,0	48,6	82,4	13,4	4,2	<.0001
Dragit dig i håret eller örat	25,0	25,0	50,0	90,0	7,9	2,2	<.0001
Klappat till dig med handen	16,2	35,1	48,6	89,9	7,3	2,8	<.0001
Slagit dig kraftigt med hand eller knytnäve	45,9	16,2	37,8	95,5	2,9	1,6	<.0001
Sparkat dig	55,6	22,2	22,2	96,2	2,4	1,3	<.0001
Bränt eller skållat dig (med het vätska)	75,7	18,9	5,4	99,4	0,4	0,2	P<.0001
Klämt dig över strupen/halsen	64,9	27,0	8,1	96,5	2,8	0,7	<.0001
Slagit dig med käpp, skärp, linjal/eller något annat	40,5	13,5	45,9	96,7	2,1	1,2	<.0001
Hotat dig med kniv eller skjutvapen	67,6	24,3	8,1	97,3	2,1	0,6	<.0001
Skadat dig med kniv eller skjutvapen	91,7	8,3	-	99,3	0,4	0,3	<.0001
Angripit dig fysiskt på något annat sätt	45,9	37,8	16,2	92,2	5,5	2,3	<.0001

¹Frågor är hämtade om psykisk misshandel är hämtade från Landberg, Jernbro & Jansson (2017) *Våld löser inget* och användes även i undersökningen *Ungdomar sex och internet efter #metoo* (Svedin et al., 2021). ²Beräkning baserat på att det hänt enstaka/många gånger eller inte. Jämförelsegrupp är tjejer i Svedin et al. (2021).

Ungdomarna fick också svara på om de upplevt fysiskt våld efter 18 års ålder och bilden som gavs var att även den fysiska misshandeln fortsatte i vuxen ålder. Det vanligaste var att bli tillklappad med handen (66%), föst, knuffad eller skakad (59%) samt att ha blivit dragen i håret eller örat (52%).

Sexuella övergrepp

Tjugofem ungdomar som svarade på frågorna om utsatthet för sexuellt våld. Det visade sig att 52 procent hade varit utsatta för någon form av sexuellt våld, tabell 5). Vanligast var att någon berört ens könsdelar. Vid en jämförelse med andra studier där samma frågor ställts kan vi konstatera att det är vanligare med utsatthet för sexuellt våld bland Origos ungdomar, men att skillnaden inte är statistiskt signifikant. Beträffande enskilda handlingar hade däremot Origos ungdomar signifikant oftare erfarenheter av blottning och av att ha blivit kroppsligt berörda sexuellt. Vid en kategorisering av olika typer av övergrepp hade ingen varit utsatt för enbart blottning, nio ungdomar hade varit utsatta för någon form av kontaktövergrepp utan penetration men där även blottning kan ha förekommit och fyra för penetrerande övergrepp där även kontaktövergrepp och blottning kan ha förekommit.

Tabell 5. Sexuellt våld innan 18 års ålder

Har du före 18 års ålder varit utsatt för något av följande mot din vilja (ej på nätet)?	Alla på Origo n=25 (24 tjejer/1 kille/ 1 annan)		Tjejer i Jämförelse- grupp n = 1804		Chi-2 p ²
	n	%	n	%	
Någon form av sexuellt övergrepp	13	52,0	652	36,1	.102
a. Någon har blottat sig för dig?	8	32,0	28	15,6	.026
b. Någon har berört dina könsdelar (underliv eller bröstet) eller försökt klä av dig för att ha sex med dig?	12	48,0	46	26,0	.013
c. Du har onanerat åt någon?	2	8,0	108	6,0	.674
d. Du har haft vaginalsex?	4	16,0	21	11,7	.507
e. Du har haft oralsex?	2	8,0	16	8,9	.813
f. Du har haft analsex?	1	4,0	68	3,8	.952
Kategorisering¹					
Ej kontakt/blottning (a)	-	-	103	5,7	-
Kontakt (b-c)	9	36,0	280	15,5	.005
Penetrerande (d-f)	4	16,0	269	14,9	.879

Frågorna om sexuella övergrepp hämtade från undersökningen *Ungdomar sex och internet efter #metoo* (Svedin, Landberg, Jonsson, 2021).

¹ Frågorna kategoriserade på så sätt att om man varit utsatt för penetrerande övergrepp kunde man också varit utsatt för a och b-c. Om man varit utsatt för b-c kunde man inte ha varit utsatt för d-f men väl a.

Jämförelsegrupp är tjejer i Svedin et al. (2021).

Ungdomarna på Origo hade signifikant oftare ($p < .005$) varit med om kontaktövergrepp, som att någon berört deras könsdelar eller att de onanerat åt någon, jämfört med tjejerna i jämförelsegruppen (Svedin et al., 2021), men det fanns inte någon sådan skillnad beträffande penetrerande övergrepp mellan grupperna.

På frågan om ungdomarna hade erfarenheter av sexuellt våld efter att de fyllt 18 år var den vanligaste erfarenheten att någon sagt något som anspelat på sex som fått den svarande att känna sig illa till mods (39%) följt av att bli tagen i på ett sexuellt sätt mot sin vilja (32%). Försök att bli tvingad till eller blivit tvingad till en sexuell aktivitet hade 18 respektive 17 procent erfarenhet av.

5.2 Kontaktskapande och förväntningar på Origo

5.2.1 Hur kontakt skapades

Den vanligaste vägen till kontakt med Origo var genom att en socialsekreterare hjälpte till att ta kontakt eller rekommendera den unga att själv ta kontakt med Origo (25,8%) (Bilaga 1, tabell d). Näst vanligast var att en kompis tipsade om Origo (16,7%). Tillsammans med att få tips via skolan utgjorde dessa kontaktvägar 59,2 procent. Nästan var femte ungdom (19,7%) svarade att kontaktförmedlingen skedde på annat sätt, bland annat genom en kontaktperson, jourhem, stödboende och familjerätten. (OBS! Familjerätten skulle kunna ha kategoriserats under socialtjänsten och i så fall skulle socialtjänsten med marginal utgöra den största förmedlaren av kontakt med 31,8 procent).

Resterande svar var ganska utspridda med exempelvis kontaktförmedling via sjukvården ($n=3$) och polisen ($n=1$).

5.2.2 Förväntningar på samtalskontakten

De 66 ungdomar som ingick i undersökningen svarade vid det första tillfället på vilka förväntningar de hade inför samtalskontakten med Origo. Flera svarsalternativ var möjliga och antalen svar varierade mellan

1 och 5 alternativ per svarande, i medeltal 2,6 alternativ per svarande, tabell 6.

Tabell 6. Förväntningar på kontakten med Origo

Kontaktanledning 1	Antal svar	Procent av de 66 ¹ deltagande
Prata om min livssituation	45	68,2
Prata om saker jag varit med om	36	54,5
Träffa en professionell som förstår vad det innebär att leva i en hedersrelaterad miljö	29	43,9
Prata om att jag mår dåligt	27	40,9
Prata om att leva i en hedersrelaterad miljö	24	36,4
Kände mig tvingad att komma, t.ex. pga min socialsekreterare	1	1,5
Annat	6	9,1
Vet inte	3	6,4
Totalt	171	

¹ Bortfall 1. Frågorna i tabellen är framtagna för denna utvärdering.

Den vanligaste förväntningen var att få möjlighet att *prata om min livssituation* vilket 68,2 procent svarade, tabell 6. Att få *prata om saker jag varit med om* var den näst vanligaste förväntningen på kontakten med Origo (54,5%). Knappt 44 procent förväntade sig att få *träffa en professionell som förstår vad det innebär att leva i en hedersrelaterad miljö*. Drygt 36 procent förväntade sig att få *prata om att leva i en hedersrelaterad miljö* och drygt 40 procent att få *prata om att jag mår dåligt*.

5.3 Hälsan vid första samtalet

Enkäten ungdomarna fick svara på vid det första besöket innehöll fem olika standardiserade formulär (se 5.2.1 för mer information om varje formulär). Dessa mätte resiliens, självkänsla, skam, empowerment samt psykisk hälsa. Ungdomarna svarade på samma enkäter vid det femte, tionde och femtonde samtalet – detta för att möjliggöra jämförelser över tid. Under avsnitt 5.4 beskrivs vidare hur utvecklingen såg ut under tiden de fick stöd av Origo. Inledningsvis beskriver vi dock hur ungdomarna svarade vid *det första besöket*. Dessa svar jämfördes med andra ungdomar från olika befolkningsbaserade undersökningar för att kunna värdera på vilket sätt ungdomar som kommer till Origos verksamhet skiljer sig i dessa avseenden (Bilaga 1, tabell e).

Resiliens eller individens motståndskraft mättes med ARQ och högre värden återspeglar bättre resiliens. De som sökt sig till Origos hade en

tydligt signifikant lägre resiliens (medelvärde 35,9) jämfört med tjejer/kvinnor ur jämförelsegruppen (medelvärde 42,1; $p < .0001$) i studien av Svedin et al. (2021).

För att få en bild av hur ungdomarnas skattade sin *självkänsla* användes Rosenberg Self-Esteem Scale (RSE) som är ett instrument och där höga värden motsvarar en god självkänsla. Origos ungdomar hade signifikant sämre självkänsla (medelvärde 16,3 jämfört med 19,8, $p < .0001$) än de ungdomar som ingick i studien av Svedin et al. (2015).

Ungdomarna fick också besvara ett formulär som mäter externa och interna *skamkänslor* External and Internal Shame Scale (EISS). Det saknas svensk normaldata men jämfört med en portugisisk studie (Ferreira et al., 2020) med 513 medverkande i åldrarna 18 till 61 år ($M=27,1$) hade ungdomarna vid Origo betydligt högre värden beträffande såväl extern skam och intern skam som på den totala skamskalan (alla $p < .0001$).

Det fjärde formuläret som ungdomarna också besvarade var det modifierade frågeformuläret *Att fatta beslut* som mäter individens upplevelse av egenmakt och att kunna påverka sin situation, alltså *empowerment*. Ungdomarna fick ett medelvärde vid första besöket på 60,4. Instrumentet saknar svenska normaldata och används därför i jämförelserna mellan de fyra mättillfällena.

Slutligen fick ungdomarna skatta sin psykiska hälsa som mättes med General Health Questionnaire (GHQ-12), där höga värden indikerar en större psykisk ohälsa. Origos ungdomar visade sig ha en betydligt sämre psykisk hälsa än en jämförelsegrupp bestående av 484 individer i åldrarna 41–59 år ur normalpopulationen (Lundin & Dalman, 2020). Skillnaden var statistiskt signifikant ($p < .0001$).

5.4 Utveckling av hälsa under de fortsatta samtalen på Origo

Nedan beskrivs hur olika hälsoaspekter som mättes under samtalsserien med Origo utvecklades mellan det första, femte, tionde och femtonde besöket (Appendix f, g, och tabell 7).

5.4.1 Motståndskraft (Resiliens)

Mellan det första och femte mättillfället kunde vi notera att medelvärdet för motståndskraft ökade från 35,9 till 38,8, vilket tyder på mer motståndskraft. Denna ökning var statistiskt signifikant ($p < .01$) (Bilaga 1, tabell f). Mellan det femte, tionde och femtonde samtalet skedde det endast smärre förändringar och den grupp som var kvar i slutet (13 av 66

ungdomar) hade fått en ökad motståndskraft, men dessa värden var inte signifikanta, tabell 7.

5.4.2 Självkänsla

Självkänslan ökade hos ungdomarna under samtalen hos Origo, men bara marginellt, och inte signifikant, mellan det första och femte samtalet. Självkänslan fortsatta sedan att öka mellan det femte, tionde och femtonde samtalet, från 14,8 vid det första samtalet till 18,5 vid det femtonde samtalet, vilket är en statistiskt signifikant säkerställd skillnad ($p < .05$), tabell 7). Vid femtonde samtalet var självkänslan på ungefär samma nivå som bland jämförelsegruppen av tjejer (Svedin et al., 2021).

5.4.3 Skamkänslor

Skamkänslor mätt med EISS minskade signifikant mellan det första och femte samtalet såväl totalt ($p < .01$) som för de båda delskalorna för intern och extern skam ($p < .05$ resp. $p < .01$). Mellan det femte, tionde och femtonde samtalet var det ytterligare en minskning, men dessa värden var inte signifikanta, tabell 7.

5.4.4 Egenmakt (Empowerment)

Mellan det första och femte samtalet kunde det inte mätas någon förbättring gällande egenmakt. Inte heller vid det tionde och det femtonde samtalet kunde vi se någon signifikant skillnad, tabell 7.

5.4.5 Psykisk hälsa

Mellan det första och femte besöket kunde det inte mätas någon förbättring gällande den psykiska hälsan, mätt med GHQ. Däremot kunde det konstateras signifikanta skillnader mellan det första och tionde besöket, där förändringen skedde mellan det femte och tionde besöket. Dessa skillnader, förbättringar av den psykiska hälsan, var signifikanta ($p < .05$), tabell 7.

Den psykiska hälsan fortsatte att förbättras ju längre ungdomarna fick stöd och de som kvarstod vid det femtonde samtalet hade förbättrat sin hälsa jämfört både med mätningen efter samtal ett (A) och fem (B) ($p < .01$ resp. $p < .05$).

Hälsan för dessa ungdomar hade, mätt med medelvärdet för GHQ ($M=2,8$), närmast sig jämförelsegruppens hälsa ($M=1,6$).

Tabell 7. Använda formulär, skillnader mellan besök 1, besök 5, besök 10 och besök 15 bland de som varit med vid samtliga mättillfällen (n=13).

Formulär	Första besök A		Besök 5 B		Besök 10 C		Besök 15 D		T-test
	M*	SD**	M	SD	M	SD	M	SD	p
Motståndskraft, ARQ (n=13)	36,8	7,4	93,6	9,0	37,2	8,5	37,7	9,4	A/D .298 B/D .149 C/D .345
Alla (n=66)	35,9	6,6							
Jämförelsegrupp ¹	42,1	6,8							
Självkänsla, RSE (n=13)	14,8	7,8	16,6	6,7	17,3	7,6	18,5	9,1	A/D .027 B/D .187 C/D .084
Alla (n=63)	16,3	6,4							
Jämförelsegrupp ²	19,8	6,9							
Extern och intern skam (EISS) (n=13)	16,3	7,2	15,7	6,2	15,8	6,1	15,2	8,1	A/D .277 B/D .336 C/D .293
Alla (n=65)	17,0	6,6							
Jämförelsegrupp ³	10,6	5,7							
Extern skam (n=13)	8,2	3,4	7,6	2,8	8,1	3,3	7,5	4,0	A/D .246 B/D .388 C/D .218
Alla (n=65)	8,7	3,4							
Jämförelsegrupp ³	5,9	2,9							
Intern skam (n=13)	8,2	4,2	8,1	3,9	7,7	3,3	7,7	4,8	A/D .347 B/D .354 C/D .500
Alla (n=65)	8,2	3,8							
Jämförelsegrupp ³	4,7	3,2							
Egenmakt (Making Decisions) (n=13)	61,7	8,7	60,9	8,6	60,3	9,7	63,1	10,2	A/D .218 B/D .271 C/D .046
Alla (=65)	60,4	8,7							
Psykisk hälsa, GHQ (n=13)	7,0	3,6	6,3	4,2	4,4	4,1	2,8	3,4	A/D .002 B/D .012 C/D .078
Alla (n=63)	7,4	3,3							
Jämförelsegrupp ⁴	1,6	2,7							

*M= medelvärde, **SD= standarddeviation,

¹Tjejer/kvinnor från 2020–21 års studie, Svedin et al, 2021,

² 2014 års studie, Svedin et al, 2015,

³ Portugisisk studie, Ferreira et al, 2022.

⁴ Lundin & Dalman, 2020

5.5 Upplevelsen av stödet från Origo

En del av utvärderingen fokuserade på hur ungdomarna uppfattade det stöd de fått på Origo. I avsnitt 5.2.2 beskrivs de förväntningar ungdomarna hade inför kontakten och nedan presenteras hur de upplevde det stöd de fick. Vid det femte, tionde och femtonde samtalet fick ungdomarna svara på formuläret Experience of Service Questionnaire (ESQ) som avser att mäta hur klienterna upplevt kontakten med den service de sökt/fått, i detta fall vid Origo, tabell 8.

Tabell 8. Upplevelse av kontakten med Origo vid samtal 5 (n =31)

	Stämmer helt		Stämmer delvis		Stämmer inte alls		Vet ej	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Jag känner att de människor som jag träffat lyssnade på mig	30	96,8	1	3,2				
Det var lätt att prata med de människor som jag träffat	26	83,9	3	9,7	1	3,2	1	3,2
Jag behandlades väl av de människor som jag träffat	29	93,5	1	3,2			1	3,2
Mina åsikter och bekymmer togs på allvar	29	93,5	1	3,2	1	3,2		
Jag känner att människorna här (Origo) vet hur de kan hjälpa mig	28	90,3	3	9,7				
Jag har fått tillräckligt med förklaringar om den hjälp som finns här (Origo)	27	87,1	4	12,9				
Jag känner att de människor som har jag träffat arbetar tillsammans för att hjälpa mig	25	83,3	2	6,7	1	3,2	2	6,7
Lokalerna här är bekväma (t.ex. väntrum)	29	93,5					2	6,5
Mina besök är vanligtvis vid en lämplig tidpunkt (t.ex. stör inte skola, arbete, familjeliv)	26	83,9	5	16,1				
Det är ganska lätt att komma till den plats (Origo) där jag har mina besök	27	87,1	3	9,7			1	3,2
Om en kamrat skulle behöva den här typen av hjälp, föreslår jag dem att komma hit (Origo)	30	96,8	1	3,2				
De jag har träffat har varit kunniga när det gäller hedersrelaterade frågor	27	87,1	3	9,7			1	3,2
Sammantaget har den hjälp jag har fått här (Origo) varit bra	30	96,8	1	3,2				

En överväldigande majoritet var mycket nöjda med kontakten, tabell 8. Detta kom kanske bäst till uttryck i att 30 av 31 (96,8 %) tyckte att den hjälp de fått på Origo var bra och att de kunde rekommendera Origo till kamrater som kunde vara behov av liknande hjälp (96,8%). Nöjdheten kvarstod efter tionde och femtonde samtalet (Bilaga 1, tabell h och i). De smärre förändringar som gick att konstatera handlade om att de ungdomar som hade längre kontakter kände sig något mindre lyssnade

på (från 96,8 till 84,6 %) och av dem som stannade längre tid, fanns en sjunkande tilltro till att Origo var det ställe där de kunde få stöd (90,3 till 84,6%) samtidigt som de kände en ökad tilltro till kunskapen om heder (från 87,1 till 92,3 %). Sammantaget var dock ungdomarna mycket nöjda med det stöd de fått, både under de första samtalen och under längre kontakt. Nästan alla upplevde att de kunde rekommendera Origo till en kompis både efter få och fler samtal. Ingen av de intervjuade var direkt missnöjd med stödet.

5.6 Samtalsstödjarnas upplevelse av samtalen

Samtalsstödjarna fick svara på ett eget formulär som rörde deras upplevelser av samtalet efter det första, femte, tionde och femtonde besöket.

Vid det första samtalet upplevde majoriteten att de var nöjda med sina egna insatser och menade att ungdomarna också verkade nöjda. Det var enbart några samtal som uppfattades som mindre bra men inga som dåliga, tabell 9. Vid de fortsatta samtalen upprepades mönstret och vid det femtonde samtalet hade upplevelsen av nöjdhet ökat ytterligare (Bilaga 1, tabell j, k och l). Exempelvis hade svaret ”mycket nöjd” med samtalet ökat från 40,0 till 53,8 procent, samtalsstödjarens upplevelse av sin egna insats hade ökat från 26,2 procent till 53,8 procent samt menade i högre grad att ungdomen sannolikt upplevt samtalet som mycket bra (från 30,8 till 53,8 %), tabell 9.

Tabell 9. Första samtalet - en professionell utvärdering (n= 65–66)

Fråga	Mycket bra		Bra		Mindre bra		Dåligt	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Hur upplevde du samtalet idag?	26	40,0	37	56,9	2	3,1	-	-
Hur nöjd var du med din egen insats?	17	26,2	45	69,2	3	4,6	-	-
Hur tror du ungdomen upplevde samtalet idag?	20	30,8	44	67,7	1	1,5	-	-

5.7 Sammanfattning av enkätstudien

Det var 66 ungdomar som svarade på den första enkäten, 31 på den femte följt av 23 stycken på den tionde. Endast 13 stycken stannade till det femtonde samtalet. De fem pojkarna som var med i starten slutade allt eftersom och bara en var med vid femtonde samtalet. Därför har vi valt att jämföra svaren med gruppen tjejer från andra studier.

Av den kvantitativa datainsamlingen framgår att målgruppen för Origos verksamhet – ungdomar som levt eller lever under hedersrelaterat våld och förtryck – är mycket belastad. Som grupp är de signifikant mer begränsade i sina liv och sina valmöjligheter, med begränsande förväntningar från föräldrar, familj och släkt. De har också påtagligt oftare, jämfört med andra ungdomar, varit utsatta för psykisk och fysisk misshandel, liksom sexuella övergrepp (om man bortser från penetrerande sexuella övergrepp).

Enkätstudien visar också att de unga människor som kommer till Origos verksamhet har en påtagligt sämre psykisk hälsa, självkänsla och resiliens samt är mer tyngda av skamkänslor än de populationsbaserade jämförelsegrupper som undersökningen haft tillgång till.

De statistiskt signifikanta skillnaderna som kunde uppmätas över tid var att motståndskraften – resiliensen – ökade signifikant under de första fem samtalen, för att därefter bestå men plana ut. Skamkänslor följde samma mönster: dessa minskade signifikant efter de första fem samtalen, men en fortsatt förbättring uteblev. Självkänslan hade dock en annan utveckling; den ökade stegvis och de ungdomar som gick upp till femton gånger hade en signifikant förbättrad självkänsla, på en nivå som går att jämföra med andra tjejer från jämförelsegruppen från 2014 års undersökning (Svedin et al., 2015). Känslan av egenmakt visade inga signifikanta ökning, men det gjorde den psykiska hälsan som blev signifikant betydligt bättre under samtalen på Origo.

Ungdomarnas upplevelse av kontakten med Origo var redan från det femte samtalet mycket bra och bestod så genom hela studien. Likaså upplevde samtalsstödjaren att samtalen var positiva och att ungdomarna var nöjda. Samtalsstödjarna själva blev också mer och mer nöjda med sin insats ju längre samtalen fortsatte. Det verkar som om tiden är viktig; ju längre kontakten håller i sig, desto tryggare blir både ungdomar och samtalsstödjare i kontakten.

6 Intervjustudien

Intervjustudien bestod av kvalitativa intervjuer med 25 ungdomar som gått, eller sporadiskt fortfarande går, i samtal hos Origo. Detta är alltså inte samma ungdomar som ingick i enkätstudien. Syftet med intervjustudien var att få en fördjupad bild av vad ungdomar som fått stöd via Origo tycker. Av de 25 ungdomarna som deltog var 21 tjejer, två killar och två transpersoner. För att läsa mer om intervjustudiens upplägg hänvisar vi till kap 5.

Nedan, i avsnitt 6.1, beskriver vi ungdomarnas bakgrund och utsatthet för våld. Denna del syftar till att ge en bättre bild av den målgrupp av ungdomar som Origo möter. Avsnitt 6.2 beskriver ungdomarnas upplevelse av att ha fått stöd på Origo. I citaten av ungdomarna har deras samtalsstödjares namn och kön anonymiserats och ersatts med "X" eller "hen".

6.1 Ungdomarnas bakgrund

6.1.1 Boendesituation, utbildning, arbete och fritid

Av de ungdomar som intervjuades var, som beskrivits ovan, en majoritet tjejer. De var i olika åldrar och beroende på ålder såg ungdomarnas sysselsättning olika ut. En del gick i gymnasiet, andra på högskola/universitet och vissa var heltidsarbetande. Några hade även ett arbete vid sidan av studierna. Ungdomarna upplevdes som drivna och många av dem hade tydliga tankar om vad de ville studera och sedan arbeta med i framtiden. För många av ungdomarna var utbildningsval en fråga om frihet.

" Jag älskar skolan. För jag tycker så här. Det är en räddning från... Att bara bli en fri kvinna. Det handlar inte om att gå ut och festa. Det handlar om att ha ett stabilt liv och det är genom att jag studerar och utvecklar mig som person som jag kan bli fri. Det är som ett vapen, kan man säga, den utbildningen som jag har. Jag kan resa på grund av utbildningen. Jag kan ta mig nästan var som helst med hjälp av utbildningen. [IP 5]

För samtliga av ungdomarna var strävan efter frihet en central del av deras liv och de tydliga planerna inför framtiden och den drivkraft de upplevdes besitta kan vara en anledning till detta. För många var det också en del av en väg ur hederskontexten. Två av ungdomarna beskrev sina tankar om frihet så här:

- || *Jag värderar min frihet mest av allt i världen. Frihet, om det inte finns, då vill jag inte ha något. [IP 4]*
- || *Jag ville bara vara fri och göra vad jag ville. Jag hade jättemycket längtan och det är inte lätt. Det är jättejättesvårt. Det är jättesvårt att välja mellan sin familj och att välja sig själv. [IP 16]*

Ungdomarnas utbildningsval bestämdes i hög grad av deras föräldrar och många beskrev hur de slets mellan att leva det liv deras föräldrar vill att de ska leva, kontra det liv de själva vill leva. Detta hanterade ungdomarna på olika sätt – en del hade brutit med hela eller delar av sin familj och levde ett separat liv som innebar att de kunde göra egna aktiva val. En av ungdomarna berättade:

- || *Föräldrarna ville att jag skulle studera till läkare eller ingenjör och sånt. Så de bestämde mycket över mitt utbildningsval. Det var först när jag bröt loss med dem så jag kunde tänka själv vad jag egentligen vill göra. [IP 9]*

Andra beskrev att de höll en distans till sina föräldrar sedan de flyttat hemifrån. Några av ungdomarna levde med skyddade personuppgifter, vilket hade olika stor inverkan på vilka val de kunde göra och hur fritt de kunde leva sina liv. Andra bodde fortfarande hemma och dolde på olika sätt sina val för föräldrarna. Exempelvis hade en ungdom hoppat av sin utbildning utan föräldrarnas vetskap och en annan ungdom studerade en annan utbildning än vad föräldrarna trodde att hen gjorde. Samtliga av ungdomarna beskrev att de vill leva ett annat liv än det liv deras föräldrar vill att de ska leva. Att leva i frihet kan också innebära att inte ha en tydligt utstakad väg utan att ”smaka på livet” som en av ungdomarna uttryckte sig:

- || *Det är mina föräldrars plikt i livet att leva på ett visst sätt. Och jag ser ingen sån plikt. Jag vill gärna smaka på livet innan jag väljer att leva på ett visst sätt. Och sen så, jag har, dels tror jag via skolan, sett så mycket olika kulturer. Jag har sett att man kan leva helt annorlunda gentemot vad man tror, rent stereotypiskt. Och det har inspirerat mig att inte göra som mina föräldrar. [IP 8]*

Att få göra egna val och fatta egna beslut om sin framtid hade stor betydelse. En ungdom förklarade:

- || *Jag är mer självständig. Jag känner att jag har mer kontroll över mig. Jag känner att det är ingen som begränsar mig, eller det är ingen som kontrollerar mig på samma sätt. Så att jag har blivit mer självsäker. Jag har större självförtroende och jag har mer hopp inför framtiden.*

För nu kan jag välja vad jag vill bli i framtiden, och jag kan jobba med någonting som jag tycker om, i stället för att jobba med någonting som jag inte tycker om hela mitt liv. [IP 3]

Ungdomarnas boendesituation såg olika ut. De flesta hade flyttat hemifrån och få av ungdomarna bodde fortfarande hos sin familj. En del av ungdomarna bodde ensamma, andra tillsammans med en partner, några bodde hos en annan familjemedlem – som ett syskon – och en av ungdomarna bodde i familjehem.

På fritiden beskrev ungdomarna främst att de umgicks med vänner och/eller partners. De hade olika fritidsintressen som att spela fotboll, dans, musik, konst, träna på gym eller tillbringa tid med sina djur. En del av ungdomarna gav uttryck för ensamhet och svårigheter att leva det liv de vill trots att de på olika sätt brutit sig ur hederskontexten. En ungdom förklarade hur uppväxten, som kantades av hedersnormer kring hur en tjej skulle och inte skulle vara, påverkade henne än idag:

” Jag ville vara en av killarna liksom men jag fick inte riktigt göra det dom gjorde för att jag var fel kön. Det var inte så roligt när man tänker tillbaka, det påverkar fortfarande mig, vissa saker som jag vill göra, då känns det som att ”jag är tjej – jag får inte göra det”. Jag älskar thaiboxning och typ allt det här fysiska men jag kan inte fysiskt ta mig dit. Hur mycket jag än vill, rösten är så jävla stor och det går inte att bryta den. [IP 18]

Att leva det liv ungdomen ville efter att hen hade brutit sig ur hederskontexten kunde alltså fortsätta påverka ungdomens val. För ungdomarna kunde detta gälla val avseende fritidsaktiviteter, utbildning/arbete och kärleksrelationer samt möjligheten att känna sig bekväm i sin könsidentitet och sexualitet.

6.1.2. Kontakten med familjen

Alla ungdomar beskrev en komplicerad relation till sina föräldrar och familj, överlag var kontakten med dem begränsad. Flera hade brutit kontakten med hela eller delar av familjen, andra hade flytt efter våld och/eller hot om dödligt våld. En del av dessa ungdomar levde med skyddade personuppgifter och några av dem levde under hot. Flera av dem levde med en rädsla för att de skulle hittas av sin familj. Två av de ungdomar som brutit kontakten med sina familjer beskrev hur de slets mellan familjen och en längtan efter frihet.

” Jag var tvungen att välja mellan säkerhet och att fortfarande ha ett boende men att vara kontrollerad, gentemot att bjuda in mer

osäkerhet i mitt liv genom att vara fri och vara den jag är och jag minns att jag hade ett sånt svårt beslut. [IP 1]

- " Det var som att jag kände att mitt liv, det är inte bara menat att vara så här, att jag har inte blivit född bara för att jag ska förbereda mig för att bli en bra fru i framtiden. Det är så mycket mer som jag måste utforska och ta vara på än bara det här. Och då kände jag att ... ja, men jag kommer aldrig få flytta hemifrån, så länge jag inte gifter mig. Jag kommer inte få dra på någon spontanresa någonstans. Jag kan inte ha de kläderna jag vill. Jag kan inte tro det jag vill. Så då kände jag att ... alltså, jag kan inte bo kvar här. Och det var väldigt svårt också, att ta det beslutet. Det är klart att man älskar sina föräldrar, men man måste sätta sin egen frihet före ibland också. [IP 6]

6.1.3 Om att växa upp med hedersrelaterat förtryck och våld samt annan utsatthet

Många av ungdomarna hade i hög utsträckning varit eller var våldsutsatta. Att kontrolleras och begränsas av föräldrar och – för en del – även av syskon, släkt, grannar och vänner till familjen, beskrevs av samtliga ungdomar. Intervjun fokuserade på att växa upp med hedersrelaterat förtryck och våld. Heder som begrepp förhöll sig ungdomarna olika till, men generellt beskrevs det som något negativt. Ungdomarna beskrev att de växt upp med olika typer av våld – som fysiskt, psykiskt, sexuellt, ekonomiskt/materiellt våld och eftervåld – men det var inte alltid tydligt i ungdomarnas berättelse om våldet de utsattes för var motiverat av heder eller inte. Framförallt beskrev ungdomarna fysiskt och särskilt psykiskt våld; samtliga ungdomar hade erfarenheter av psykiskt våld, men alla hade inte erfarenheter av fysiskt våld.

Fysiskt våld och hot om fysiskt våld

Flera av ungdomarna beskrev hur de utsattes för fysiskt våld av en eller båda sina föräldrar. En del hade även utsatts för fysiskt våld av syskon och/eller släktingar till familjen. Exempel på fysiskt våld som ungdomarna gav var slag mot olika delar av kroppen, sparkar i magen, att bli dragen i håret, hårt hållen eller hårda tag, knuffar och puttar. Detta våld hängde också starkt ihop med hot om våld. En av ungdomarna berättade om det första minnet från när hen utsattes för fysiskt våld av pappan i familjen:

- " Han ser mig och att jag är nyvaken och går sakta och så där och han blir alldeles till sig, han blir skitarg och springer mot mig och tar tag i mig och lyfter upp mig och öppnar ytterdörren till lägenheten, han går ut i trapphuset och öppnar soppkastet och håller mig, hänger mig in där och säger "om du inte kommer snabba på så kommer jag slänga

ner dig". Jag blir livrädd och gråter och bara säger allting eller vad som helst för att få honom att sluta. [IP 1]

En del ungdomar beskrev att de ibland inte visste om eller när de skulle utsättas för våld, vilket innebar att de levde med stor oro. På grund av det fysiska våldet eller hot om allvarligt fysiskt våld kunde en del av de unga (9 av de 25 intervjuade) inte leva tillsammans med sina föräldrar eller träffa dem fysiskt. För dessa ungdomar kunde det handla om att ha flytt från sina föräldrar från ett land till ett annat, att ha skyddad identitet eller skyddad adress. Dessa ungdomar levde med skydd i olika grad efter att ha hotats om livet och/eller efter att fysiskt våld och kontroll trappats upp. En ungdom berättade:

" Ju äldre jag blev desto allvarligare blev hoten och egentligen så kom jag i kontakt med Origo för att jag var, faktiskt orolig för mitt liv eftersom pappa hotade mig. Han brukade uttrycka sina hot i form av att "då vet jag inte vad jag ska göra, jag kommer inte att kunna kontrollera mig själv". Ett uttryck som han ofta kunde säga var "jag bryr mig inte om lagen, det kan bli till och med död". Det kan bli att han dödar mig och det har han sagt väldigt ofta under min ungdom. Så det blev grövre och grövre. [IP 19]

Ungdomarna som levde med skydd från sin familj beskrev att de utsatts för grovt våld och levde mycket begränsat och kontrollerat. Flera uttryckte hur de fortfarande levde med dödshot från familjemedlemmar, så kallat eftervåld, och om rädsla för att mista sina liv. Flera av ungdomarna som på olika sätt brutit med sin familj berättade att de levde med eftervåld, detta gällde alltså inte bara de av ungdomarna som levde med olika former av skydd. Eftervåldet kunde ta sig uttryck i form av att ungdomarna hittades av sina föräldrar trots skyddad identitet, att delar av familjen dök upp i ungdomarnas skola eller på deras arbetsplats, eller att familjen lyckades kontakta dem på olika sätt och då hotade dem. Det fysiska våldet och hoten om fysiskt våld innebar att fysiskt och psykiskt våld samverkade och att ungdomarna således utsattes för flera våldsformer parallellt.

Många ungdomar beskrev det fysiska våld de utsatts för som en konsekvens av att de på olika sätt visat att, eller uppfattats som att, de inte ville leva som föräldrarna ville. Våldet beskrevs då utövas som bestraffningar från föräldrarna. En ungdom förklarade att det fysiska våldet hen utsattes för var en konsekvens av att hen är och tänker annorlunda. Hen har en NPF-diagnos, andra intressen och värderingar som föräldrarna inte accepterade och menade att hen straffas för detta:

" Jag är utsatt för våld för att jag är annorlunda. Jag har till och med en diagnos och det kan inte föräldrarna acceptera. Och i stället för att

*anpassa sig så gör de tvärtom. De gör saker som är skadliga för mig.
[IP 9]*

Psykiskt våld

Samtliga ungdomar beskrev att de utsatts för psykiskt våld och att de utsatts för flera olika former av psykiskt våld parallellt. Våldet tog sig främst uttryck genom verbala kränkningar, begränsningar och kontroll.

En del av ungdomarna beskrev hur det fysiska våldet som beskrivits ovan övergick till psykiskt våld i takt med att de blev äldre.

- " *Han var våldsam förut, det var han mot både mig och mamma men de senaste åren var han kanske inte lika våldsam utan det blev mer psykiskt för att han förstod att han inte kunde vara så våldsam längre för att vi var så stora. Jag vart inlåst, inte bokstavligen men jag vart inlåst, jag kunde inte gå ut, jag kunde inte göra saker, hade jag en lur så var det så här "vem skriver du med nu då? Vad gör du nu då?". Det var alltid någonting jag gjorde som var fel och han kunde flera gånger kunna säga "du är inte mitt barn" massa sådant och det var värre än det fysiska. Det var sådant dagligen. Det var det som förstörde allting, det var inte hans fysiska sätt, det gick ju över efter två timmar. [IP 24]*

Ungdomen i fråga beskriver psykiskt våld i form av begränsningar, kontroll och nedsättande samt mycket sårande kommentarer.

Ungdomen beskrev att dessa upplevdes värre än det fysiska våld hen också hade utsatts för av sin pappa. Den här ungdomen och flera av ungdomarna beskriver en känsla av att ständigt göra och vara "fel" i föräldrarnas ögon. Det psykiska våldet i ungdomarnas berättelser kunde också innebära perioder där ungdomarna inte blev tilltalade alls utan behandlades som luft och ignorerades av sin/sina förälder/föräldrar. Detta tolkades som signaler om att ungdomen inte dög, var fel och det skapade i sin tur känslor av otillräcklighet.

Flera av ungdomarna berättade om föräldrar som kunde kalla dem för "hora". När en av ungdomarna berättade att hen utsatts för psykiskt våld och fick frågan om på vilket sätt, förklarade hen:

- " *Att kasta skit som att "ja, men du vill flytta. Då kommer du göra din syster till en hora för att hon kommer se och vilja göra som dig". [IP 14]*

Många av berättelserna om psykiskt våld handlade precis som berättelserna om fysiskt våld om att leva med hot från föräldrarna. En ungdom berättade till exempel att hens mamma hotade med att ta hens liv om hen blev kär i någon. Ungdomen trodde inte mamman skulle göra verklighet av sina hot men att mamman skulle begränsa ungdomen, inte

låta hen gå ut, inte låta hen använda dator eller telefon, om hon skulle få reda på att ungdomen hade en partner.

Begränsningar och kontroll

Alla ungdomar delade erfarenheten av att ha blivit kontrollerade och begränsade, men i olika utsträckning. En vanlig berättelse om att leva under kontroll var att föräldrarna tvingade ungdomarna att rapportera vad de gjorde och var de befann sig hela tiden. Detta ledde till en hög och ständigt närvarande stress. Ungdomarna beskrev hur deras umgänge, fritid, vänskaps- och kärleksrelationer begränsades och kontrollerades. Flera ungdomar beskrev att de enbart fick träffa vänner från en viss kultur och/eller land och några av tjejerna berättade att de enbart fick umgås med andra tjejer om de, precis som de själva, bar slöja. Ungdomarna fick inte ha vänner av motsatt kön och en del fick inte tilltala eller prata med andra barn/ungdomar av motsatt kön utanför familjen eller släkten. En av ungdomarna förklarade:

” Under hela vår uppväxt så försökte de ha både tillsyn och kontroll över vilka vi skulle hänga med. Det var flera gånger som jag hade frågat om jag kunde sova över hos folk och såhär, du vet såna här viktiga upplevelser för att knyta band när man är barn med sina vänner, dem fick jag aldrig. [IP 1]

Flera av ungdomarna beskrev att de aldrig fick sova över hos vänner och att de kände att de missat en viktig del av uppväxten.

Inte bara vänskapliga relationer kontrollerades. Sexualitet och kärleksrelationer kontrolleras och begränsas i ännu större utsträckning. Flera av ungdomarna beskrev att de inte fick flytta hemifrån förrän de gifte sig och att föräldrarna skulle välja ut en partner åt dem som de skulle gifta sig med, eller att de i bästa fall skulle komma överens med sina föräldrar om vem partnern blev. Ungdomarna fick alltså inte ha en partner som de själva valt och inte innan de gifte sig. En ungdom beskrev att när familjen fick reda på att hon hade en partner blev kontrollen ännu värre. Hon tvingades bland annat ha sja och fick inte gå till idrotts- eller musiklektioner.

Att kärleksrelationen skulle vara heterosexuell beskrevs vara en självklarhet från föräldrarnas sida, flera ungdomar beskrev att det var ännu mer otänkbart att ha en partner av samma kön eller med en normbrytande könsidentitet. En ungdom berättade att det inte accepteras att hon är lesbisk och att hennes mamma försökt gifta bort henne med olika killar. I vissa familjer var homosexualitet ett av de största ”brotten” mot familjens heder och en ungdom menade att det inte finns något värre för föräldrarna än att ha ett barn som är homosexuell. Hen beskrev att föräldrarna föredrar ett barn som är

”pedofil, mördare eller terrorist” framför ett barn som är homosexuell. Ungdomarna med en könsidentitet som bryter mot normen beskrev hur de tvingats eller känt sig tvingade till att bete sig som en kille eller tjej trots att det stod i strid med deras könsidentitet. En av ungdomarna berättade hur hen redan som litet barn var väl medveten om hur svår hens transidentitet var för hens föräldrar.

- ” Så fort man gick ut kunde man hälsa på någon som kände ens mamma. Så alla känner alla där. Och jag stack ut väldigt mycket som barn. Jag är trans och upptäckte det i tidig ålder, så jag gjorde inte livet lätt för mina föräldrar, alltså det gjorde jag absolut inte. [IP 10]

Hen beskrev vidare att när hen fyllde 12 år så blev kraven att följa normerna kring att bete sig som tjej/kille tydligare.

- ” Det är då man formas lite mer och uppfattar de här koderna som man växer upp med. Och då kände jag att jag behövde anpassa mig mer efter familjens krav. [IP 10]

Många ungdomar beskrev hur kontrollen över lag ökade i takt med deras ålder. För en del skedde en plötslig förändring, för andra var den ökade kontrollen mer av en process. En ungdom beskrev det så här:

- ” Det kom verkligen från ingenstans, för jag var inte beredd på det. Då var det ”ja, men var inte med på simningen. Ja, ha inte tajta jeans på dig. Ja, men ha inte jeans på dig alls, ha en lång kjol på dig eller tunika. Ja, men kom hem direkt efter skolan”. Det var små saker som till slut började byggas upp och blev större och större. [IP 6]

En del berättade att nya regler helt plötsligt började gälla, för en del inträffade detta i åldern runt puberteten, för andra startade kontrollen ännu tidigare. Många tjejer beskrev begräsningar i vardagen i högre utsträckning än de andra ungdomarna. De beskrev en fritid där de skulle vara hemma och utföra hushållssysslor som att städa, tvätta, laga mat samt ta hand om yngre syskon. Här upplevde flera av tjejerna en stor skillnad avseende vilka krav de hade på sig i relation till sina bröder. En av tjejerna beskrev hur hon tidigt fick lära sig att ta ansvar hemma. Hon hämtade syskon från skola och dagis och fick därför heller inte gå i den skola hon ville, som låg längre bort från syskonens skola och förskola. Hon skulle vara hemma med syskonen medan föräldrarna var på jobbet:

- ” När jag var åtta, redan då så lärde jag mig laga mat. Hur man kokar ris och sånt. Och jag skulle hämta mina syskon från skola och dagis när de hade slutat, för mina föräldrar var på jobbet. Liksom bara vara en andra mamma. [IP 12]

Andra skillnader tjejerna upplevde mellan dem själva och deras bröder var hur deras kläder kontrollerades. Tjejerna fick till skillnad från sina bröder inte bestämma vad de skulle ha på sig. Det fanns förbud mot tajta jeans till exempel och kläderna skulle vara löst sittande och heltäckande. En av tjejerna beskrev att även hur hon satt kontrollerades och hur hon på olika sätt behövde hålla ihop benen.

” Man har jättemycket press på sig hela tiden, vad du har på dig, hur du beter dig. Till exempel när jag sitter hemma får jag inte öppna mina ben. Jag tycker om att sitta väldigt bekvämt jag så jag tycker om att öppna mina ben, men alltså då ”stäng dina ben!”. [IP 16]

Även en del av ungdomarnas religion och livsåskådning kontrollerades. Några av ungdomarna beskrev att det fanns en religion som skulle följas och att föräldrarna i relation till religionen kontrollerade hur ofta och när ungdomen bad, fastade och läste i tillhörande religiösa skrifter. Ungdomarna fick inte själva välja vilken religion de ville tillhöra utan tvingades följa föräldrarnas. En del av ungdomarna beskrev att de som yngre inte visste om att det fanns flera religioner eller livsåskådningar. Detta gällde inte en specifik religion, men ungdomarna förväntades eller tvingades följa föräldrarnas religion.

För en del av ungdomarna var kontrollen som utövades extra närvarande. Dessa ungdomar beskrev, som nämns ovan, hur föräldrar eller hela familjen kunde dyka upp i skola eller på arbete eller begränsa ungdomens livsutrymme till den grad att hen inte fick lämna hemmet. Andra beskrev ett hem med kameror som användes för att övervaka ungdomen, till exempel för se till att ungdomen ”inte gör något man inte ska”, GPS på telefonen, samt att ungdomen fick veta att föräldern i fråga ”vet och ser allt.” En ungdom berättade om kontinuerliga hot om oskuldskontroller.

Som beskrivits ovan kontrollerades även många av ungdomarnas yrkesval och utbildningsval. För en del av ungdomarna utgjorde skolan till en viss del en fristad, eftersom skolan var den enda platsen de fick vara på utanför hemmet – men på vägen dit och hem kontrollerades de. En av ungdomarna beskrev hur hen behövde kunna svara i telefon hela tiden och ständigt sms:a för att berätta var hen var på sin väg hem från skolan.

” För jag var tvungen att svara hela tiden, även på lektioner med. När jag åkte till skolan så var jag tvungen att sms:a precis när jag var vid busshållplatsen, när jag var på bussen, när jag gick av bussen. Hela tiden berätta om var jag var. [IP 11]

En annan ungdom beskrev att hon getts en tidsram på ett par minuter inom vilken hen måste hinna hem från skolan. Ytterligare en ungdom

beskrev hur hen under en tidsperiod inte fick lämna hemmet ens för att gå till skolan. Hemma skulle dörren till hens rum alltid vara öppen.

Sexuellt våld

Några av ungdomarna berättade om att de utsatts för sexuella övergrepp av en familjemedlem och/eller av en eller flera släktingar. Samtliga av dessa ungdomar var tjejer. I berättelserna gick det dock inte att urskilja om det sexuella våldet som tjejen utsatts för var motiverat av heder eller inte.

- ” IP 25: *När jag var sex år gammal, jag kommer ihåg, jag har flashbacks av övergrepp från en familjemedlem.*

Intervjuare: Var det av sexuella karaktär?

IP 25: Ja

Däremot kunde att leva i en hederskontext ha en avgörande roll för att ungdomen inte vågade berätta om de sexuella övergreppen hon utsatts för.

- ” *Intervjuare: Du berättade inte för någon?*

IP 25: Nej, nej, nej, nej. För det hände i den här traditionen, även om man är barn, eller vadsomhelst, kvinna, så har du provocerat, du har försökt någonting. Så det är ditt fel. Och det är personer som är vuxna och du är barn. Så jag kunde inte säga någonting. Jag växte upp med det inom mig.

Andra orsaker till att ungdomarna inte vågade berätta att de utsatts för sexuellt våld hade att göra med bristande tillit och förtroende till föräldrar, tystnadskultur, rädslan för att såra familjemedlemmar som var släkt med förövaren i fråga, eller att vara en börda.

- ” *Jag hade ingen riktig relation till mina föräldrar. Och jag visste väl ändå att det här är någonting man inte pratar om, eftersom att vi aldrig har pratat om det innan. Och alltså jag kände inte att jag kunde lita på min mamma. Jag visste inte vad som skulle hända om hon fick veta. Skulle det vara mitt fel? Hur skulle det bli inom släkten? För det här är ju en nära kusin, det är hennes syskonbarn. Så jag sa aldrig någonting och jag höll det inom mig. [IP 12]*

Att behöva vara tyst om de sexuella övergrepp som hon utsattes för ansåg tjejen i fråga var en av anledningarna till att hon fortsatte utsättas. Hon utsattes för sexuella övergrepp av sin kusin i flera år. Från att hon var ett litet barn till de övre tonåren.

- ” Min kusin utsatte mig också för övergrepp. Jag var väldigt tyst när jag var liten, jag sa inte så mycket. Vi har pratat om det ganska mycket X och jag, att en sån människa kan se det här och vara säker på att ”okej det här barnet kommer inte säga någonting. Så då kan jag göra i princip vad jag vill”. [IP 12]

När hon, i de övre tonåren, utsattes av en annan kusin blev det tydligare för henne att hon även utsatts för sexuella övergrepp tidigare, men hon kunde ändå inte berätta om det.

- ” Vi skulle hälsa på vår släkt där. Och då hade jag en annan kusin där som också utnyttjade mig. Och då började jag fatta att någonting händer och någonting är fel. Men jag sa fortfarande inte till någon, och ingen visste om det. [IP 12]

Att inte berätta om sexuella övergrepp är inte ovanligt men kan kompliceras ytterligare av att leva eller växa upp i en hederskontext. Tilliten och relationen till föräldrarna är inte sällan bristfällig och många lever i en tystnadskultur där svåra händelser ska hållas inom familjen eller inom ungdomen själv. Många, framför allt tjejer, lever med kyskhets- och oskuldsnormer som betyder att responsen på att berätta att de utsatts för sexuella övergrepp innebär att de skuldbeläggs för det de utsatts för. Konsekvensen av att ha utsatts för sexuella övergrepp blir att tjejens heder har ”smutsats ned” och därför måste hon dölja och själv bära de sexuella övergrepp hon utsatts för i tystnad. Detta medför att de sexuella övergreppen kan pågå under en längre tid och upprepas. Det medför också att ungdomar som lever i en hederskontext och utsatts för sexuella övergrepp kan ha ännu svårare att få stöd, hjälp, skydd och rättslig upprättelse, i jämförelse med andra ungdomar som utsatts för sexuella övergrepp.

Ekonomiskt och materiellt våld

Det ekonomiska och materiella våldet beskrevs endast av några få av ungdomarna och kunde ta sig uttryck i form av att ungdomen blev hotad om att sparkas ut från hemmet, eller de facto blev utsparkad från hemmet, att ungdomens tillhörigheter förstördes, att ungdomens lön skulle gå till föräldrarna, eller att ungdomen enbart fick använda sina egna pengar om de gick till någon gemensam aktivitet eller på annat sätt till familjen. I berättelserna om ekonomiskt våld gick det heller inte alltid att utläsa om det ekonomiska våldet var hedersrelaterat eller inte. En av ungdomarna berättar:

- ” Jag fick månadspeng ett tag när jag var yngre, men jag fick inte använda den till något om det inte var något tillsammans med familjen. Och jag fick inte spara den heller, för om jag hade så mycket

pengar att jag kunde spara så behövde jag inte få några pengar. De var i ett kuvert i mammas byrå. Sen så när jag var 17 började jag jobba på min morfars jobb och då fick jag lön därifrån, och då ville de ta hela lönen. Men då hade jag faktiskt kontakt med BUP och de gick in, och så lyckades de ändra det till slut. Så jag betalade hälften av allt hemma, så där. Första lönen som de tog ganska mycket av, men sen så fick jag behålla resten. [IP 11]

Ibland var det tydligt att det ekonomiska och/eller materiella våld som utövades var motiverat av heder. En av ungdomarna, som tvingades att bära slöja och som hade många förbud kring olika kläder och klädesplagg, köpte hem olika förbjudna plagg för att i sitt eget rum få uppleva hur de kändes att ha på sig. När detta upptäcktes förstördes kläderna av hens mamma:

” Då kommer hon alltid in och sorterar mina kläder [...] och så ser hon kanske andra kläder som hon önskar att hon inte såg. Jag tycker det är sorgligt med det där för jag kan inte göra någonting åt det och hon har sett kläder förut som hon inte tillåter och hon har rivit och klippt sönder dem. Det kan ha varit helt nya kläder som jag köpt för typ tusen kronor för att jag bara vill testa känslan, inte ens sätta på mig dem, bara testa känslan. [IP 23]

Annan utsatthet

En del av ungdomarna berättade om annan utsatthet och svåra händelser som drabbat dem. Ungdomarnas berättelser handlade om att ha varit utsatta för sexuella övergrepp av någon annan än någon i familjen, att ha utsatts för och bevittnat våld mot förälder från deras nya partner, förlorat föräldrar, utsatts för mobbing, rasism och diskriminering eller om att ha varit med om svåra händelser i samband med att de flytt från sitt hemland och/eller att ha upplevt krig.

De flesta av ungdomarna som berättade om sexuella övergrepp hade utsatts av en närstående, som en familjemedlem eller släkting, men en del av ungdomarna hade även utsatts för sexuellt våld av människor som inte var närstående.

” Jag brukar inte prata om det här. Jag blev utsatt för ett övergrepp av någon annan som inte var en del i familjen och jag berättade för min låtsaspappa, för han var lite utanför allt och jag tänkte att jag kunde lita på honom. Men han berättade för de andra, som då kallade mig massa saker och var väldigt arga. Mamma visste då och var jättearg, men hon berättade aldrig för morfar, vilket var tur för annars hade det blivit ännu värre. [IP 11]

I enlighet med vad som beskrivs ovan skuldbelades ungdomen i fråga när hon berättade om det sexuella övergrepp hon utsatts för. Hennes berättelse stannade inte hos den som hon berättat för, utan delades inom släkten. Som en konsekvens av detta utsattes hon för psykiskt våld.

En annan ungdom beskrev hur hen växt upp med att bevittna våld mot sin mamma.

” Intervjuare: Så du har vuxit upp med din mamma efter skilsmässan?

IP 3: Mm. Och hon har träffat nya personer, två nya. Och båda de två har varit bra i början, men sedan har det gått nedåt. De har varit ganska våldsamma och så.

Intervjuare: Mot henne eller mot dig?

IP 3: Nej, det var mest mot henne. Jag tyckte inte om att se det när jag var hemma. Jag kände mig ganska otrygg.

En annan ungdom beskrev minnen från kriget i sitt hemland:

” När man kommer ihåg är det oftast inga bra grejer. Så jag kommer ihåg icke-bra grejer från mitt hemland, till exempel när en restaurang mitt framför vårt hus brann. För jag kommer ihåg att jag stod där på balkongen och bara ville titta, jag ville bara titta och det var ett stort svart rökmoln. [IP 13]

Ytterligare en annan av ungdomarna beskrev mobbing som hon utsattes för under flera år, som också hade inslag av rasism.

” Jag var också mobbad. Så det var inte bara jobbigt hemma. Jag var mobbad i högstadiet och gymnasiet för jag kommer från en annan kultur. Så ibland kunde människor säga till mig ”invandrare, vad gör du här” och ”du är en hora” och så. [IP 25]

Samma ungdom beskrev hur klasskamraterna tog bilder på henne när hon inte hade slöja i skolan som de sedan hotade att skicka till hennes föräldrar. Att vara utsatt både hemma och i skolan påverkade ungdomens psykiska mående djupt.

” Det är att man lever under stress. Det är inte hälsosamt, faktiskt. Det är som att jag är 24 timmar med stress i kroppen. Det var att vara jag. Det är vad jag upplevde. [IP 25]

De här berättelserna visar på att barn och ungdomar som lever i en hederskontext kan vara s.k. multiutsatta eller polyviktimerade, det vill säga utsatta för flera olika former av våld, samt genomgått flera olika

former av traumatiska händelser. Detta är något som kan ge mycket allvarliga konsekvenser för deras psykiska hälsa.

6.2 Upplevelsen av samtalsstödet på Origo

Fokus i intervjustudien låg på de ungas upplevelse av att ha fått stöd på Origo. Utifrån ungdomarnas svar på frågeställningarna om samtalsstöd delades svaren upp i sju avsnitt eller teman:

1. Anledning till kontakt.	Få prata om att inte leva som man vill.
Få praktiskt stöd.
En utlösande händelse.
2. Första mötet.	Vänligt bemötande.
Trevlig miljö och bra lokaler.
Professionellt arbetssätt.
3. Samtalsstödet på Origo.	Kunnig och omtänksam personal.
Viktigt att kunna vara anonym och inte påskynda en anmälan.
Olika typer av stöd: samtal, praktisk hjälp och samverkan samt kontakt med andra yrkesverksamma.
4. Vad samtalsstödet inneburit.	Förståelse för situationen.
Trygghet och tillit
Stärkt egenmakt och agens.
5. Vad som kan bli bättre på Origo.	Tillgänglighet.
Obegränsat antal samtal.
Mer kunskap och konkreta tips.
Länka ihop med andra yrkesverksamma.
6. Detta behöver professionella.	Kunskap om olika levnadsförhållanden.
Vara inkännande och inlyssnande.
Kunskap om våld.
Förståelse för att växa upp i kläm.
7. Rekommenderar ungdomarna Origo till andra unga?	Ja!

6.2.1 Anledning till kontakt och förväntningar

Få prata om att inte få leva som man vill

Det fanns många olika kontaktvägar för ungdomarna till Origo. De flesta hade hört talas om Origo genom socialtjänsten eller skolan. Ungdomarna fick höra att man på Origo kunde få prata om att leva under kontroll, hedersnormer eller att inte få välja hur man vill leva sitt eget liv.

" Jag bodde hos min kompis ett tag och hen kontaktade... min kompis letade runt efter grupper som kunde hjälpa mig, eftersom jag just rymt hemifrån. Och de sen hittade vi Origo. Så hen ringde Origo och jag tror det var antingen nästa dag eller samma som jag fick tid här och fick träffa dem. [IP 9]

Få praktisk hjälp

Samtliga ungdomar hade mått psykiskt dåligt när kontakten startade med samtalsstödjaren och de hade behov av att prata om sin livssituation. Det fanns även förväntningar från en del av ungdomarna om praktiskt stöd som Origo inte kan ge, som särskilda intyg eller ekonomiskt stöd. Men för de flesta erbjöd Origo det praktiska stöd som de hade behov av, och det var ett stöd som underlättade mycket i ungdomarnas livssituation.

" Det var bra att få hjälp med vart jag kunde ringa och så, det är svårt att hålla allt i huvudet själv. [IP 13]

En utlösande händelse

Flera beskrev att anledningen till kontakt ofta föregicks av en specifik händelse. Det kunde exempelvis handla om ett stort bråk i familjen kring exempelvis regler och sådant som ungdomen inte tyckte var okej, att hen hade blivit kär i "fel person" eller var rädd att bli bortförd ur landet.

" Jag fick vara hemma hela sommaren, inlåst. Jag fick skriva till honom [pojkvännen] att vi absolut inte kan träffas nu och det är slut. Jag fick göra slut med min tjejkompis som jag träffade honom via, som var min bästa vän. Vi har telefon och det enda sättet jag kunde få kontakt med dem var via min lillasyster som var hemma. Hon hade en telefon, sån tur, för hon hade fått en telefon. Då kunde hon skriva till min bästa kompis och be henne kontakta min mentor i skolan. Det här är något som är otroligt bra, att Origo har kontakt med skolor. Och det här var året Origo startade tror jag. [IP 14]

6.2.2 Första mötet med Origo

Vänligt bemötande

Alla ungdomar beskrev att de kände sig välkomna och sedda när de kom till Origo. Det var ett stort beslut för dem att ta kontakt och många hade känt sig nervösa, oroliga och stressade innan. Flera höll på att ångra sig i sista stund och övervägde att inte gå. Men väl på Origo kände de sig sedda och vänligt bemötta.

" Oavsett vem man möttes av så var det "Hej, vill du ha något att dricka?". Och det kände jag, det är ingen vanlig fras, utan den vanliga frasen är "hej, kom och sätt dig ner". [...] Ja men det tycker jag är fantastiskt, eller man kommer dit och alla hälsar och... ja man känner sig välkommen och inte bara hos X utan det blir så här "välkommen till oss". [IP 13]

Att bli bjuden på något att dricka var det många som kommenterade som något unikt och som skilde sig från andra professionella möten de haft. Många kände sig sedda och som en ungdom beskrev det, "jag kände mig som en människa". [IP 23]

För vissa av ungdomarna var det förenat med stor risk att bara ta sig till Origos lokaler, eftersom de utsattes för kontroll och begränsningar av familjemedlemmar, släktingar eller andra personer i familjens omgivning. Många var ovana att prata om sig själva och sin livssituation, eftersom de vuxit upp med föreställningen om att det är farligt att prata om familjen med någon utomstående.

" När jag kom till Origo så var det lite så här stressigt, nervöst, först. Jag visste inte vad jag skulle säga och så här, för jag kommer ju från en tystnadskultur och då "säg inte så mycket om vår familj". [IP 2]

Flera beskrev att de väl på Origo kände sig trygga och kunde slappna av snabbt. För ungdomarna var det också viktigt att känna att de hade kontroll och att det var en "mjuk" start på mötet där ungdomen och samtalsstödjaren började med att skapa en kontakt och inledde med prata om lite allmänna saker.

" Nej, men det var jättebra och de liksom log och var jättetrevliga och lät mig berätta i stället för att ställa en massa frågor och liksom försöka komma fram till, det liksom så här mer radikala grejerna från början, utan det var mest "hur mår du" och sådana här saker. Det tycker jag var bra. [IP 2]

En majoritet av ungdomarna hade haft kontakt med andra professionella inom socialtjänst, psykiatri och polis. De beskrev bemötandet på Origo som varmare och mer inklämmande i jämförelse med andra professionella kontakter. Flera av ungdomarna beskrev att samtalsstödarna kändes som om att de "brydde sig på riktigt". [IP 11]

Trevlig miljö och bra lokaler

De flesta av ungdomarna hade inte reflekterat så mycket kring Origos lokaler. De tyckte generellt att de var okej. Det var ingen som sa att de var särskilt bra, men inte heller motsatsen. Nedan beskrivs vad man menade var viktigt för att lokalen skulle fungera bra för dem:

Avskilt läge

Eftersom en del av ungdomarna hade föräldrar eller andra familjemedlemmar som inte skulle ha accepterat att de fick stöd hos Origo, underströk flera av de ungdomarna vikten av att lokalen var diskret placerad och att man kunde ta sig dit utan att någon la märke till en.

- " Först och främst så tyckte jag att det var bra att det var en hemlig adress. Det stod inte på stor-plansch "Origo, kom hit, vi hjälper dig". Utan det stod bara adressen så att det var ändå tydligt var det var. Och så fort man plingade på... det var också bra att inte vem som helst kunde bara kliva in där, för det kände jag var väldigt tryggt. [IP 10]

Information i väntrummet

Flera beskrev att det var trevligt att det fanns så mycket att titta på i väntrummet, såsom olika informationsbroschyrer eller böcker om att växa upp i en hederskontext. Det var viktigt att det exempelvis fanns en HBTQIA+ flagga som signalerade att man kunde prata om sexualitet och könstillhörighet på Origo.

- " Nej, jag tycker det är mer bekvämt när man ser den [regnbågsflaggan] och kommer att prata om sådana grejer. Om det inte finns där då skulle man vara mer tveksam om det är accepterat att prata om sånt. [IP 7]

Professionellt arbetssätt

Ungdomarna beskrev att de tyckte att samtalsstödarna på Origo gav ett mycket professionellt intryck. De var varma och inklämmande och förmedlade kompetens och kunnighet inom hedersrelaterat förtryck och våld.

Flera av ungdomarna reflekterade kring vad det innebar att vara professionell och inte. Främst nämndes att det innebar att samtalsstödaren var trygg och lyssnade, att hen lyssnade in den ungas egen

berättelse och inte lade orden i munnen på hen. Ungdomarna beskrev det som viktigt att få styra samtalet och känna att de hade kontroll. Att det var deras situation som var i centrum och att denna togs på allvar, inte att samtalet nödvändigtvis handlade om vad samtalsstödjaren ville prata om.

- " *Hen hade inte en egen agenda (...) jag såg hen som en som verkligen brydde sig om min situation och ville att jag skulle må bättre. [IP 10]*
- " *Ja, men det är för att hen höll sig till saken, och försökte inte påverka mig med hens åsikter. Hen sa aldrig "så här tycker jag" utan höll sig till det hen skulle hålla sig till. Hen försökte aldrig påverka mig i mitt tankesätt. Hen försökte aldrig säga att "jag tror att om du gör så här blir det så här", utan hen sa "jag kan hjälpa dig att göra den här grejen". Alltså hen fanns verkligen där som en resurs och som en extrahjärna, helt enkelt. [IP 13]*

Flera jämförde med andra professionella kontakter de haft och menade att samtalsstödjarna på Origo arbetade på ett annat sätt, att de inte hade en agenda och strikt plan för hur samtalen skulle gå till och vad de skulle innehålla.

- " *Jag har aldrig upplevt det tidigare i mitt liv, att någon, en professionell som på riktigt vill få mig att må bättre och som är villig att ses längre tider för att kunna hjälpa mig. Inte en som kritiserar mig för, "oj, nu är du utanför det vi ska prata om, kan du vara snäll att återgå till ämnet". [IP 5]*

6.2.3 Samtalsstödet på Origo

Många av ungdomarna hade gått det maximala antalet (15) samtal hos Origo och sedan återkommit när nya svårigheter av olika skäl uppstått. Att möjlighet till fortsatt stöd och en kontinuitet fanns beskrevs som ovärderligt för ungdomarna som kände att de på grund av detta kunde knyta an till sin samtalsstödjare bättre. För en del kunde kontakten med samtalsstödjaren inledningsvis ha varit tät för att sedan bli mer sporadisk. Nedan beskrivs vad ungdomarna menade att Origos samtalsstöd innehöll och på vilket sätt det var betydelsefullt för dem:

Kunnig och omtänksam personal

Alla ungdomar talade positivt, nästintill okritiskt, om sin samtalsstödjare på Origo. Oavsett vem i personalen de hade träffat så upplevde ungdomarna att de hade blivit bra behandlade, lyssnade på och att samtalsstödjaren var kunnig och kunde erbjuda ett stöd som de behövde och ville ha.

- ” IP: Men annars frågar hen mig alltid så här: ”ja, har du någonting på hjärtat eller har du någonting du själv vill prata om?”. Oftast så har jag inte det, för jag vet inte var jag ska börja... Jag har jättemycket saker att prata om, men jag... själv är jag dålig på att ta initiativ.

Intervjuare: Mm, men då gör X det åt dig?

IP. Ja, precis. Så då kommer hen....”Ja, okej, då kan vi börja härifrån” och så tar hen tag i något ämne.

Intervjuare: Mm, och det tycker du är bra?

IP: Jag tycker det är bra. [IP 8]

Just kombinationen av att samtalsstödarna hade kunskap om att vara ung, om olika former av våld, rasism och diskriminering, HBTQIA+ och om att växa upp i en hedersrelaterad kontext var det som beskrevs som unikt – och som en kombination som behövdes. Ungdomarna menade att de kunde känna sig annorlunda och udda och att de därför behövde prata med någon som förstod sig på deras situation samt att den känslan minskade när de var på Origo.

En av ungdomarna menade att det var viktigt att komma till en specialenhet och på frågan hur hen trodde att det varit att komma till ett annat ställe svarade hen:

- ” Jag tror det hade varit en väldigt stor skillnad just i mitt fall, eftersom att jag kommer från den här hederskulturen och det hedersrelaterade våldet och så där, så jag tror nog att det är väldigt viktigt att ha det som bas i alla fall, alltså som en grund. Och det är klart att andra kanske har den kunskapen också, men just när man inriktar sig i det och verkligen förstår innebörden... För att X sa det någon gång, hen bara ”har du känt någon gång att jag inte har kunnat förstå vad du menar, med tanke på att jag inte kommer från samma familj som du gör”, och det kände jag aldrig någonsin, just för att hen förstod och satte ord på mina känslor. Och vissa grejer som hen förklarat för mig har jag aldrig hört, jag har ändå träffat några kuratorer på skolan och så där, och även hjälpt vissa elever som har behövt att gå och prata med en kurator. Och oftast när man pratar till exempel om våld, då tror folk att det är det fysiska våldet. Och det tänker jag väl också medan X rabblade upp en hel lista. [IP 13]

Viktigt att kunna vara anonym

Flera av ungdomarna menade att det var viktigt för dem att de kunde vara anonyma och därigenom få prata fritt utan att vara rädda att det som sades skulle anmälas till socialtjänst eller polis. Många sa att de väntat tills de var 18 år med att söka hjälp, eftersom de varit rädda för att

det annars skulle ske en anmälan till socialtjänsten och/eller polisen. För många av ungdomarna handlade detta om tidigare erfarenheter av dåligt bemötande från olika professionella kontakter. Flera av ungdomarna beskrev hur de blivit bemötta med förslag på lösningar som signalerade oförstående från professionella inför en komplex situation som inte har en enkel lösning.

Många av ungdomarna beskrev även hur deras berättelse om att leva i en hederskontext hade mötts med kommentarer som de upplevt som kränkande som till exempel att "du har ju rättigheter", "det är bara att säga ifrån" eller "det är bara att bryta med dina föräldrar". Den här typen av bemötande beskrev ungdomarna som skadligt och hade lett till att de inte fortsatt att söka stöd och hjälp. Ungdomarna upplevde att deras berättelser togs emot på ett annat sätt på Origo, att det fanns en förståelse för deras problem. Detta innebar inte att samtalsstödarna undvek att prata om till exempel en oros- eller polisanmälan, men att det gjordes på ett annat sätt. Flera ungdomar beskrev att det är det av stor vikt att Origos personal förstår att det inte finns en enkel lösning, att ungdomarna befinner sig i en mycket utsatt och komplex situation som gör att det inte är självklart för ungdomen att göra en polisanmälan på en gång.

" Hen förstod verkligen hur en hedersrelaterad situation skulle se ut och tidigare i mitt liv så har jag hört "det är ju bara att prata rakt ut till polisen och säga vad pappa gör och att han tvingar dig att ha slöja på och sånt". Jag störde mig så otroligt mycket på det för att det funkar inte så. Det skulle inte hjälpa mig, det skulle inte hjälpa min familj och det skulle förstöra alltihop. X var nog den första utomstående person som sade något annorlunda än att "det är bara att kontakta polisen". Hen förstod faktiskt att det är så mycket svårare än så och att jag inte vill förstöra hela relationen med min pappa och min familj och vara utanför. Inte ens kunna synas liksom, att familjen bara försvinner ur mitt liv för att jag måste vara skyddad liksom. Men också att hen verkligen gav hjälp om vad jag kan göra om en sådan situation att pappa dyker upp händer. [IP 19]

Flera ungdomar som intervjuades lyfte att det inte är en självklar lösning att separeras från sin familj. De menade att deras tillit till professionella brister när en brytning presenteras som en enkel och, inte sällan som den enda, lösningen. Här spelar Origos bemötande och kunskap om att leva i en hederskontext en avgörande roll för ungdomarna. Det öppnar upp för att ungdomarna tar emot stöd och hjälp i stället för att de sluter sig och avslutar kontakten, som var många ungdomars tidigare erfarenhet av kontakter med professionella. Ungdomarna menar att på Origo finns en kunskap och förståelse som gör att de inte dömer familjen och inte tvingar fram en separation. Samtidigt behöver våldet

ungdomarna utsätts för såklart tas på allvar. Det innebär en balans från samtalsstödjarna, något som samma ungdom beskrev så här:

" Jag såg verkligen att hen kan hjälpa och hen vet vad en hedersrelaterad situation som min innebär och jag kände att hen både lugnade ner mig för min oro men jag kände också att hen tog det på största allvar och till och med upplyste mig om saker som jag kanske inte skulle kunna se själv. Alltså allvaret och hur allvarligt det faktiskt var. Vi diskuterade den akuta situationen och jag förklarade kort hur det är och då fick jag väldigt mycket stöd och hjälp och instruktioner om hur jag faktiskt kan göra och vem jag kan kontakta, jag fick telefonnummer till socialtjänsten som vid akuta situationer kan ge en tillfälligt skyddad bostad osv. [IP 19]

Samtalsstödjaren visade att hen tog våldet och ungdomens säkerhet på allvar, hen informerade om vad för skydd ungdomen kan få, men balanserade detta på ett sätt som hade stor betydelse för ungdomen och hens förmåga att ta emot hjälp, stöd och skydd – både i det akuta läget och på lång sikt.

Olika typer av stöd

Samtal

Samtalen som Origo erbjöd ungdomarna såg olika ut och kunde variera i tid och innehåll. En del ungdomar beskrev att de redan från början hade en plan kring vad det skulle pratas om och när. Andra beskrev det som mer flytande, att samtalen justerades efter vad ungdomen själv ville prata om just då. Den samlade bilden är att det var en kombination: att det fanns ett slags grundstruktur, men att fokus kunde ändras allteftersom.

En del ungdomar hade via Origo fått hjälp att fly/flytta från sina familjer och detta krävde planering. Flera beskrev själva dagen då de skulle ta sig bort från sin familj, ett stort och svårt beslut som de visste skulle innebära att de kanske aldrig skulle få träffa varken sina föräldrar eller sina syskon igen. Ett livsavgörande beslut och där själva dagen då detta skulle ske kunde vara förknippad med stora risker. Här var personalen på Origo behjälplig i planeringen och hur detta skulle gå till rent praktiskt. En ungdom beskrev:

" IP 2: Ja asså, hen gjorde en plan och såna här saker på grejer vi skulle göra och hur jag skulle kunna ta med mig alla saker som jag har och ja, allting jag behövde liksom och allt, liksom hur jag skulle komma dit utan att någon upptäckte å så – och sen funkade det.

Intervjuare: Funkade det?

IP 2: Ja, asså, jag tog ju med mig alla sakerna i en ryggsäck på min praktik och sedan åkte jag dit och sen när jag var klar åkte jag hem till min partner och sen har jag inte tittat tillbaka.

Att få prata om det som var viktigt för ungdomarna just då var något alla uppskattade. De ville styra samtalet och själva äga sin berättelse, få berätta den på sitt sätt. Detta ställde krav på samtalsstödjaren som både skulle vara aktiv i att fråga och vilja veta mer, men också att lyssna in så att ungdomen blev expert på sitt eget liv.

” Nu tycker jag hen har varit väldigt bra inom HBTQI-perspektivet. Hen har varit det. Men jag har också varit bra för jag har förklarat så mycket. [IP 10]

Stödet ungdomarna fick kan beskrivas som samtal med olika fokus. Ungdomarna beskrev hur man pratat om våld, familj, vänner och om känslor som kan komma och gå. Stödet beskrevs som flexibelt och individanpassat. Många beskrev det rent konkreta stödet som väldigt hjälpsamt. Det kunde vara psykoedukation, att få rita sina känslor på en tavla, skriva texter eller göra andningsövningar. En del beskrev att de uppskattade att få med sig små ”hemläxor” medan andra föredrog att inte få det för att det kunde upplevas som stressigt. Flera beskrev att de fick många konkreta och bra tips för att få en bättre förståelse för sitt liv samt hur de mår.

” Men hen är helt underbar och förstod verkligen. Och skulle det vara så att hen inte förstod, då ställde hen frågor. Och sen alla verktyg jag har fått utav hen, alltså man skulle kunna tro att hen är hur gammal som helst, för att hen sitter på så mycket kunskap och så mycket verktyg som ... Ja, det är helt underbart vad mycket jag har fått utav hen. [IP 21]

Praktiskt stöd

Origo erbjuder olika typer av stöd i en kombination, och i berättelserna kom det även fram att ungdomarna kunde få mycket praktisk hjälp till exempel i kontakten med andra myndigheter, i att skriva CV, skriva ut papper och få tillgång till olika saker de behövde. Även om denna del av stödet var begränsat och inte något alla ungdomar nämnde så var det viktigt för de ungdomar som fick denna hjälp. En ungdom berättade hur den här typen av hjälp verkligen kunde underlätta för hen, bland annat för att hen var utmattad som en konsekvens av att ha varit utsatt för hedersrelaterat förtryck och våld och nu levde med skyddad identitet:

” Det var jättemycket papper att skriva ut, jag hade ingen skrivare och jag hade precis flyttat till en ny stad där jag inte kände någon. Och jag var utmattad, det tog jättemycket energi för mig att försöka ta mig till ett bibliotek och försöka fixa det där. [IP 11]

Samma ungdom berättade även hur hans samtalsstödjare kunde finnas med som stöd i flera situationer som kunde upplevas väldigt stressande och påfrestande i en redan mycket belastande vardag. Hans samtalsstödjare reagerade och agerade på detta till skillnad från andra professionella kontakter som ungdomen haft. Detta hade inte bara varit avlastande, utan även fått ungdomen att känna sig mindre ensam.

" Så har hen försökt prata med soc och andra myndigheter. Ibland har det varit jättemycket samtal som jag behövt ringa för att kolla upp saker, och så har hon tagit vissa av dem. Med tidigare kontakter så har alla sagt typ att "ja det är för mycket, du ska inte ha det så". Men så sitter jag där lika ensam med allt i alla fall, men hen har verkligen gjort saker också. [IP 11]

Samverkan och kontakt med andra verksamheter

Ungdomarna beskrev svåra livssituationer där de ofta hade behov av hjälp från många olika myndigheter och andra professionella. Ofta hade de redan flertalet kontakter och Origo beskrevs vara den sammanhållande länken. De allra flesta hade haft eller hade kontakt med såväl socialtjänst som psykiatri samtidigt som de fick hjälp hos Origo. I de fall ungdomen fortfarande studerade var skolan ofta involverad. Alla dessa professionella hade olika roller och olika typer av kontakt med den unga. Origo beskrevs som just ett slags origo – där olika delar möts och kommunicerar med varandra.

I en del fall var Origo med på möten med myndigheter, medan de i andra fall kunde stötta den unga i hur hen skulle kunna föra fram sin talan och sina behov på bästa sätt. En ungdom med allvarliga ätstörningar som sökt hjälp inom bland annat hälso- och sjukvården beskrev hur hans sjukdom, eller de bakomliggande orsakerna till den, inte togs på allvar. Detta vände efter kontakten med Origo. På Origo hade ungdomen pratat om sina ätstörningar och svåra saker hen varit med om under sin uppväxt, och beskrev hur det hade hjälpt hen att börja må bättre. Hen hade uppmuntrats av sin samtalsstödjare att parallellt med samtalen hos Origo ta kontakt med en ätstörningsenhet så att hen kunde få behandling och samtala om varför hen utvecklat sjukdomen. Ungdomen menade att bemötandet från samtalsstödjaren var hjälpsamt, eller "perfekt" som hen beskrev det. Att samtalsstödjarna kunde knyta rätt stöd och hjälp till ungdomarna utöver det de själva kunde ge var viktigt för dem.

Återkommande för många var behovet av ekonomiskt stöd, särskilt för dem som inte levde kvar i sina ursprungsfamiljer. Att stötta ungdomen ekonomiskt är inget som ligger i Origos uppdrag, men de kunde i en del fall vara en hjälp i kontakten med socialtjänsten, Arbetsförmedlingen et

cetera. Origo kunde också vara behjälpliga i att förmedla kontakt med stiftelser och frivilligorganisationer som kunde bidra.

" Nej men jag har behövt hjälp med typ försörjning och då har jag kanske frågat om de känner till någonting? Jag fick inte så jättemycket men hen kollade upp det åt mig. Det finns ju sådana här, jag fick hjälp från någon kyrka eller någonting där jag fick ett presentkort på ICA och sådana saker. [IP4]

Många ungdomar beskrev hur deras samtalsstödjare på flera sätt gjorde mycket mer för dem i jämförelse med andra professionella. Sättet Origo bedriver samverkan på var ett exempel på hur de upplevdes mer hjälpsamma och investerade i ungdomarnas liv och mående. Även detta bidrog till ungdomarnas upplevelse av att personalen på Origo "bryr sig på riktigt".

6.2.4 Vad samtalsstödet inneburit

Förståelse för situationen.

Ungdomarna beskrev att något av det som har förändrats mest sedan de började på Origo var att de har en annan förståelse för sin livssituation. De menade att de fått lära sig mycket om sig själva, sina reaktioner och att dessa är både mänskliga och förståeliga. Många beskrev vikten av att få prata om känslor och att en lärdom de fått med sig är att känslor inte är något man ska vara rädd för, utan att de i stället är normala reaktioner. De beskrev också att de fått nya perspektiv, till exempel hade de lättare att förstå sina föräldrars beteenden och varför situationen ser ut som den gör. De hade under samtalen fått hjälp med att sätta ord på sina upplevelser, vilket ökade deras förståelse för sig själva och varför deras erfarenheter kunde vara så svåra att prata om. En ungdom beskrev det så här:

" Jag är en annan person idag. Jag är mer den person jag vill vara snarare än den person jag var tvungen att vara då. Jag är mer...jag har fortfarande hyfsat låg självkänsla, men den har gått uppåt, den har blivit mycket bättre. Jag vågar stå upp för mig själv mer. Jag utvecklas som person. Nu när jag berättar allting om allt som har hänt för dig. Jag har kunnat berätta det ganska bra just för att jag berättat det förut, jag vet hur jag ska strukturera det. Men om du skulle komma till mig och jag inte hade pratat med Origo, så skulle jag inte ens veta var jag skulle börja. [IP 10]

Trygghet och tillit

Att få träffa samma samtalsstödjare kontinuerligt och att denna person var trygg och stabil beskrevs som viktigt för ungdomarna. De upplevde att de kunde lita på sin samtalsstödjare och att det var ovanligt för dem att känna så. Flera beskrev vikten av att inte bara prata om att leva i en hederskontext och våldsutsatthet, utan att få styra samtalet och prata om det man ville och orkade just nu.

- " *Hen verkar vara stabil och stark och man kan lita på den här människan. Alltså, för mig det är jätteviktigt att jag känner mig trygg på en plats, att hen lyssnar. Så hen lyssnade verkligen. Hen brydde sig om det jag sa. Hen dömde inte. Hen lät mig bara prata på och försökte beskriva: "ja, så här menar du?". [IP 5]*

Origos samtalsstödjare uppfattades av flera ungdomar gå utanför givna ramar och göra mer än vad deras uppdrag krävde. Det här uppmärksammades av ungdomarna och upplevdes som att samtalsstödjarna hade en genuin omsorg om dem. Samtalsstödjarna var mer tillgängliga i jämförelse med ungdomarnas andra professionella kontakter. De var också lyhörda inför ungdomarnas erfarenheter i stort, inte bara kopplat till att leva eller ha levt i en hederskontext. Detta skapade tillit och trygghet hos ungdomarna. En ungdom beskrev det så här:

- " *Men också alla de här småsakerna, fast det är inte småsaker. Men att hen bokade in nya tider och vi följde upp. Jag har väldigt dåliga erfarenheter av professionella överhuvudtaget och hen förstod det. Hen var väldigt tydlig, både med att de jag hade träffat innan, att det inte ska gå till så. Och ibland när jag var rädd att hen skulle göra likadant sa hen att "i så fall får du anmäla mig" och berättade om mina rättigheter. Och hen fanns på sms emellan samtalen. Hen fanns kvar hela tiden, även när nya saker hände eller om jag berättade jobbiga saker. Det är svårt att sätta ord på, men bara den här värmen i själva samtalen. Och att hen har gjort så mycket mer än vad hen har behövt göra så många gånger. Hen sms:ade på min födelsedag och sa grattis när jag bodde på ett skyddat boende, fast det var en lördag dessutom. [IP 13]*

Tryggheten som samtalsstödjaren skapade hos ungdomarna gav ringar på vattnet för andra relationer, både till professionella och vänner. Ungdomarna vågade öppna upp för att lita på andra människor.

- " *X gör mig trygg, är snäll, det gör att jag öppnar upp och inte döljer något. Har lättare att göra det för andra också. [IP 10]*

Stärkt egenmakt och agens

Ungdomarna beskrev att kontakten med Origo bidragit till att deras psykiska hälsa blivit mycket bättre, de pratade mycket om självkänsla och egenmakt. Att de fått hjälp i vad som är möjligt och inte. De beskrev också att stödet gjort dem starkare att stå emot när de tycker att något är fel.

" *Jag mår bra idag. Saker känns inte alls lika jobbiga. Och det är just för att jag har gått på Origo. Jag känner mig väldigt bekväm i hur jag är. Den här självkänslan har verkligen stärkts. Jag känner inte den här skammen lika mycket, för jag vet att det inte är något fel på mig. Det är fel på hur vi växer upp. Så jag mår bra. Det är väldigt bra faktiskt. Det känns som jag kommit till en plats efter allt det här kaoset där jag inte blir lika...Jag går inte sönder lika lätt när något uppstår. Och jag agerar inte i affekt hela tiden. Jag är väldigt lugn. [IP 10].*

En ungdom beskrev det som att stödet på Origo gett hen sin röst tillbaka och att hen nu kunde ta för sig bättre. Hen kände till sina rättigheter och kände sig starkare i att kunna fatta egna beslut. En annan ungdom berättade att hen nu hade lättare att prata med sina föräldrar så att hen kunde vara sig själv, och stå för den hen är. Detta hade lett till en bättre relation med föräldrarna överlag. Flera av ungdomarna beskrev att de kände sig stärkta i att vara sig själva under och efter samtalen på Origo.

6.2.5 Vad kan bli bättre på Origo?

Tillgänglighet

Alla ungdomar menade att det är viktigt att ett stödcenter som Origo ligger geografiskt lättillgängligt, att det går snabbt att ta sig dit. Beroende på var ungdomarna bodde var Origo olika tillgängligt för dem, några menade att lokalen (OBS! den tidigare lokalen) låg dåligt till och att detta gjorde att de ibland tvekade att komma till Origo.

" *Det är inte helt lätt att ta sig dit. Jag tycker det ska vara lättare att svänga förbi. [IP 22]*

Med tillgänglighet menade ungdomarna också att det är viktigt att det är lätt att ringa till Origo, att Origo finns på plats när ungdomen behöver.

Obegränsat antal samtal

På Origo erbjuds max 15 samtal. Detta kände ungdomarna väl till och begränsningen var något som de gärna diskuterade. Några av ungdomarna uttryckte att de inte förstod varför det är så och menade att alla har rätt att få så många samtal de behöver. Några hade gått i flera omgångar på Origo och andra var rädda att behöva sluta för tidigt, att 15

samtal inte skulle vara tillräckligt. En del menade även att en timmes samtal var för lite tid när de väl tagit sig till lokalen och kommit igång att prata, andra önskade att de kunde ha flera samtal i veckan. Sammantaget önskade ungdomarna att det inte fanns ett maxtak på antalet samtal eller en tidsgräns på hur långa samtalen skulle vara.

- " *Jag känner att prata med hen en timme i veckan inte är tillräckligt. Ibland brukar jag inte ens träffa hen en gång i veckan för att jag mår så dåligt att jag inte ens kommer ut ur huset. Jag känner att det finns så mycket jag vill få ut, så mycket jag vill prata med hen om men det finns ont om tid. [IP 3]*
- " *Ja, men det känns som, alltså det är svårt att prata om dina saker. Och jag vet att det finns många människor som behöver hjälp. De säger kanske därför, att det finns max 15 gånger. Så det är vad jag saknar, kanske att ha en trygghet av det. Att man känner sig "okej, jag behöver inte ta det nu, allt, öppna mig direkt". Eller om jag bara ska prata med personen 15 gånger, vad händer efter det? Ska bara jag gå vidare och bara ... Jag har inte tagit upp allt som jag behöver tror jag. [IP 21]*

Mer kunskap och konkreta tips

Två ungdomar beskrev att de hade velat ha mer konkreta tips på hur de skulle gå till väga när de till exempel skulle berätta för sina föräldrar att de inte var heterosexuella, vilket var normen i familjen. En del menade att Origo borde ha mer kunskap om HBTQIA+ frågor för att kunna stötta bättre, andra menade att Origos kunskap om HBTQIA+ frågor var bra. Några ungdomar med flera olika utmaningar – som till exempel att också ha någon psykiatrisk diagnos eller behov av myndighetsstöd – beskrev att Origos hjälp inte alltid nådde ända fram.

- " *Det hjälpte att prata ut men det hjälpte inte att komma till någon praktisk lösning [IP 8]*

Länka ihop med andra professionella

Flera ungdomar beskrev att de hade många professionella kontakter och att de skulle behövt hjälp i att rodda mer kring detta, att få ihop kontakterna och få hjälp i hur de skulle förhålla sig till alla. En del menade också att de önskat att Origo kunde stötta bättre i att länka vidare till exempelvis vården. Flera beskrev att de mårde så dåligt att de hade behov av utredning, medicinering och kanske ett annat typ av stöd än det Origo kunde erbjuda. Alternativt att allt detta skulle inrymmas under Origos tak.

- " *Ja, jag skulle vilja att det fanns någon terapeut eller psykolog som kunde komma med några fler strategier. Jag vet att [en annan*

organisation] har en psykolog. Så dit hade jag velat gå men det sa de inget om. [IP4]

6.2.6 Detta behöver professionella för att arbeta med hedersrelaterat våld

Nedan är några av de tips som ungdomarna hade till dem som via sin profession kommer i kontakt med unga som lever i en hederskontext.

Kunskap om olika levnadsförhållanden

I många av intervjuerna beskrevs det som viktigt att samtalsstödjaren var kunnig inom många olika områden relaterade till att växa upp i en hederskontext och/eller ungas levnadsförhållanden. Ungdomarna hade olika religiös bakgrund, och kunde komma från familjer med starka politiska övertygelser eller från familjer där det finns starka förväntningar utifrån könsroller. En av ungdomarna beskrev exempelvis en bakgrund av att växa upp i en svensk religiös sekt där det inte fanns utrymme för en icke-heterosexuell läggning. Mot bakgrund av detta beskrevs det genomgående vara av stor vikt att personalen på Origo kände till olika kulturella och religiösa traditioner och sedvänjor.

" Alltså kunskap... Det är mer som sympati för heder, för jag tycker många säger så här: "Ja, men säg emot dem. Säg emot dina föräldrar. Ja, men skit i vad de säger". Men hen (samtalsstödjaren) har förstått att det inte är så lätt att säga emot. Bara att veta det känns jätteskönt för mig, att det finns en människa som förstår hur kluven jag är. Så det är främst det. Sen att hen har så mycket kunskap kring... Det är verkligen en bonus och jag lär mig jättemycket när jag kommer. Jag känner att jag är i någon utbildning när jag sitter där. Hen kan komma och berätta så mycket saker som jag inte visste om eller som jag tänkte på och har mycket boktips. Alltså så mycket boktips som hen har kommit med och filmtips... Så det får mig att känna mig mindre ensam. [IP 8]

Vara inkännande och inlyssnande

På frågan om vad som är viktigast för ett bra bemötande beskrev ungdomarna att den de ska träffa måste vara inkännande och att det handlar om att ta in ungdomens berättelse och hens situation. Det var viktigt att inte bli dömd eller ifrågasatt – detta menade ungdomarna att Origo lyckas med och att det är det som gör dem så bra.

" Hen lyssnade in så bra. Dömde inte och var där jag var. [IP 14]

Kunskap om våld

För ungdomarna som intervjuades var det viktigt att få stöd i vad de varit med om. Flera beskrev det som väldigt hjälpsamt att få beskrivet för sig vilka olika typer av våld som finns och sätta ord på vad de hade utsatts för. Detta blev en bekräftelse på att det de varit med om inte var okej, varken moraliskt eller juridiskt. Därför menade ungdomarna att det är viktigt att personalen har stor kunskap om våld i olika former.

” Jag kunde prata med hen på ett sätt påminde mig om olika beteenden som mina föräldrar har, att det är våld. Det är svårt att förstå när de manipulerar mig och så. [IP 9]

Flera beskrev också svårigheter med att identifiera sig som våldsutsatt. En del reflekterade kring vilket våld som var hedersrelaterat och vilket som inte var det. Det var exempelvis en ungdom som sa att: ”det är svårt att se mig som våldsutsatt, att leva i en hederskultur som något annorlunda och dåligt, när en majoritet av världens befolkning är uppvuxna på detta sätt” [IP 12].

Hen menade att den samhällseliga normen i Sverige är annorlunda från övriga världens. En del av ungdomarna menade att det var värdefullt att de hade haft mycket stöd av samtalsstödarna kring att sortera i de olika våldsförhållandena, och om det var hedersrelaterat våld eller inte. Motsatt tyckte inte alla att det var av vikt att sätta etikett på våldet, utan såg hellre att man enbart fokuserade på ungdomens mående.

Förståelse för att växa upp i mellanförskap

Att växa upp i en hedersrelaterad kontext innebar för många att hamna i ett mellanförskap – eller ett spänningsfält, mellan olika kulturer, traditioner och synsätt. Detta gavs det främst exempel på utifrån att föräldrarna kunde ha åsikter kring ungdomarnas uppfostran, klädsel och vem de umgicks med, vilket ställde till det för ungdomarna i förhållande till deras kompisar i till exempel skolan.

Ungdomarna uppskattade genomgående att personalen på Origo var så fördomsfri och öppen, att de också kunde se positiva sidor i ungdomens föräldrar. För professionella som arbetar med unga i en hederskontext blir budskapet att vara försiktig med kritik mot till exempel föräldrar, men att samtidigt vara tydlig med vad som är okej och inte. Återigen handlar detta om balans, en balans som ungdomarna beskriver finns på Origo. Att växa upp i en hederskontext är inte svart/vitt. Med ett svart/vitt perspektiv blir det ungdomen som hamnar i kläm.

” Det minns jag att jag verkligen har känt med Origo, att de har en insikt i att kulturella aspekter verkligen spelar roll för hedersvåld tänker jag finns i alla kulturer på olika sätt i alla länder på olika sätt, i

Sverige också på sitt sätt. Men det finns också en aspekt som är just när det är andra kulturer med en viss vana med en viss norm med hur saker ska vara, tycker jag kanske när jag sätter mig på vårdcentralen att de inte riktigt har den bakgrunden också och insikten för då när man har berättat så har det varit så här "oj, men det där måste du anmäla" det är inte så enkelt som att bara anmäla en vuxen i sitt liv, det påverkar så många, de förstår liksom inte konsekvenserna av att anmäla någon som man är nära med, det kommer med så mycket skuld och så mycket skit. Det löser sig inte utan det blir snarare värre i många situationer. [IP 18]

6.2.7 Rekommenderar ungdomarna Origo till andra unga? – Ja!

Alla ungdomar sa att de kunde rekommendera Origo till andra. De menade att det var just i en verksamhet som denna som de kunde få den hjälp de behövde och att den passade för olika typer av problem.

- " Det gör jag. Det gör jag verkligen. Varje person, till och med mina kompisar som växer upp i samma kontext, jag har en tjejkompis som bara förra veckan fick hem en familj hem till sig för att de försökte gifta bort henne. Då var jag så här "snälla, kom till Origo. Åk dit". Och jag tror hon ska söka dit. Så det gör jag, för jag vet att de vet vad man ska göra. [IP 14]*

6.3 Sammanfattning av intervjustudien

I intervjustudien deltog 25 ungdomar som hade gått eller fortfarande ibland hade kontakt med Origo. En majoritet av de intervjuade var tjejer men två killar och två transpersoner deltog också.

De intervjuade ungdomarna beskrev en uppväxt där det förekommit mycket kontroll och olika former av våld från föräldrar och andra i deras omgivning. De hade sökt sig till Origo för att få stöd och prata om dessa erfarenheter. Ungdomarna beskrev också att de i många fall önskade praktiskt stöd, något de enbart delvis kunde få på Origo.

Ungdomarna upplevde det första mötet på Origo som positivt och att personalen var vänlig och ingav förtroende genom att de upplevdes som professionella i sitt arbetssätt. Ungdomarna upplevde hela miljön som positiv och lokalerna som bra och funktionella.

Det samtalsstöd som erbjöds ungdomarna under hela kontakten med Origo beskrevs i mycket positiva ordalag. Personalen beskrevs som kunnig och omtänksam och ungdomarna kände sig trygga och kunde slappna av. Samtalen innebar att de fick en förståelse för sin situation, att de mådde bättre på olika sätt och kände sig stärkta gällande vilka beslut de kunde fatta kring sin livssituation. Flera betonade vikten av att de kunde vara anonyma och att en eventuell anmälan till socialtjänsten inte stressades fram utan gjordes tillsammans.

Sammantaget var de intervjuade ungdomarna mycket nöjda med stödet de fått på Origo. På frågan om vad som hade kunnat förbättras nämndes att lokalerna låg otillgängligt för en del, att de hade önskar att man kunde få fler samtal samt mer konkreta tips på hur de skulle hantera sin livssituation. Ungdomarna menade att det är viktigt att professionella som möter unga som växer upp i en hederskontext har kunskap om olika levnadsförhållanden, att de är inkännande och inlyssnande, har stor kunskap om våld och dess konsekvenser samt förståelse för hur det är att som ung växa upp i kläm mellan olika normsystem.

7 Diskussion och avslutande kommentarer

Under fyra år har vi forskare fått arbeta nära Origo för att på bästa sätt kunna skapa oss en bild av verksamheten och för att kunna utvärdera den. Under hela resans gång har ambitionen varit att göra en utvärdering som utgår från och inkluderar de ungdomar som har fått Origos samtalsstöd. Vi har också velat göra en utvärdering som innehållit "mätdata" där vi kunnat följa ungdomens mående och upplevelse av stöd under den tid de varit på Origo. För att få ännu mer djup och förståelse valde vi att också komplettera detta material med intervjuer med unga som tidigare fått stöd på Origo. Sammanlagt ingick 91 ungdomar, varav en klar majoritet tjejer men också några killar och transpersoner. De var å ena sidan en heterogen grupp unga med olika bakgrund och livssituation, men å andra sidan hade de en hel del gemensamt. Nedan diskuterar vi huvudresultaten från studien där vi först beskriver ungdomsgruppen som Origo träffar och vilka behov de har. Därefter diskuteras på vilket sätt Origo har kunnat möta dessa behov och stötta ungdomarna i deras livssituation och mående. Slutligen fokuserar vi på hur Origos målgrupp upplevt det stöd de fått.

7.1 Ungdomarna som kommer till Origo

7.1.1 En uppväxt med kontroll och våld

Det går att konstatera att målgruppen för Origos verksamhet, ungdomar som levt eller lever med hedersrelaterat förtryck och våld, är en mycket belastad grupp. I enkätstudien var Origos ungdomar som grupp signifikant mer begränsade i sina liv och sina valmöjligheter, begränsningar som ofta förmedlades genom förväntningar från föräldrar, familj och släkt. De hade också påtagligt oftare än andra ungdomar varit utsatta för psykisk och fysisk misshandel, liksom sexuella övergrepp (om man bortser från penetrerande sexuella övergrepp). Flera andra svenska studier visar liknande resultat, där unga som växer upp i en hederskontext är starkt kontrollerade samt oftare än andra unga i Sverige har upplevt våld i olika former (jämför Ghadimi & Gunnarsson, 2019; Jernbro et al. 2022, Jernbro & Landberg, 2024; Schlytter, Högdin, Ghadimi, Backlund & Rexvid, 2009. Svedin et al., 2021). Även de unga i intervjustudien beskrev sin uppväxt som kantad av våld och kontroll. Både intervjustudien och enkätstudien visade att de ungdomar som vände sig till Origo hade upplevt många olika former av våld, de var med andra ord

multiutsatta eller polyviktimerade (se t.ex. Aho, 2016; Finkelhor 2007a, b & c). Den här gruppen unga har i flertalet studier visat sig vara extra utsatta och i stort behov av stöd och hjälp (jfr Jernbro & Landberg, 2022; Jernbro & Landberg, 2024).

Utifrån Origos uppdrag och de erfarenheter verksamheten samlat på sig under åren, är det tydligt att ungdomarnas utsatthet är något som Origo är väl medveten om. Verksamheten har genom åren utvecklat ett arbetssätt som passar för att möta och stödja just den här gruppen multiutsatta ungdomar (Origo, 2023). Exempelvis fokuserar en del av samtalen på erfarenheter av olika typer av våld och dess möjliga konsekvenser. Detta beskrivs mer detaljerat i Origos samtalsstöd där också teman som att hantera och förstå känslor, skuld och skam, med mera tas upp. I beskrivningen av hur Origo arbetar beskrivs även tankarna kring bemötandet så att ungdomen ska kunna känna sig välkommen och inte på något sätt ifrågasatt (a.a.).

7.1.2 Vad är hedersrelaterat våld och inte?

Det visade sig ibland vara svårt för ungdomarna i utvärderingsstudien att särskilja om det våld de varit utsatta för var hedersrelaterat eller inte. I enkätstudien frågades inte om våldet de utsattes för var hedersrelaterat eller inte, utan fokus var på om våldet var fysiskt, psykiskt eller sexuellt till sin karaktär. Däremot kunde ungdomarna i intervjustudien reflektera över detta. För en del var begreppet (hedersrelaterat förtryck och våld) oklart och ungdomarna frågade då forskarna vad som menades med detta, medan det för andra var mer tydligt. Många gånger beskrev ungdomarna olika former av våld som gick in i varandra och var svåra att särskilja. Det som däremot stod ut, och som var lättare att urskilja som våld relaterat till hederskontext, var kontroll. I enkätstudien beskrev de unga att de, i signifikant mycket större utsträckning än jämförelsegruppen, hade begränsningar gällande hur de fick välja i sitt liv i avseenden som vem de skulle vara tillsammans med, vilken religion de skulle tillhöra och vad de skulle utbildas till. De hade också signifikant mer förväntningar på sig än jämförelsegruppen.

Den samlade bild som målades upp i både enkätstudien och intervjustudien är att de ungdomar som Origo möter är tyngda av svåra händelser, ofta lever under kontroll och hot samt brottas med att å ena sidan vilja vara som andra och att å andra sidan vara sin familj till lags. Detta har inneburit en uppväxt i mellanförskap – eller i ett spänningsfält med förväntningar från olika håll på hur de ska leva. Huruvida det våld de utsatts för var hedersrelaterat eller inte kanske inte var så viktigt. Det viktiga var i stället, enligt ungdomarna, hjälpen att definiera vad de hade varit med om och få sätta ord på sin utsatthet.

7.1.3 Höga nivåer av ohälsa

Som beskrivits ovan visar de båda insamlade materialen att ungdomarna som kommer till Origo lever i en stressfylld situation med mycket kontroll och förväntningar från omgivningen i kombination med en hög grad av utsatthet för olika typer av våld. Denna livssituation beskrevs i intervjustudien som mycket påfrestande och något som ledde till att ungdomarna mådde dåligt på olika sätt. Bilden bekräftades också i enkätstudien där resiliens, självkänsla och psykisk hälsa stod ut och var signifikant betydligt sämre än i referensgruppen. Likaså hade de mer skam och skuldkänslor samt upplevde sig ha sämre möjlighet att själva fatta beslut. Bilden av Origos ungdomar stämmer väl överens med tidigare publicerad forskning om hur det är att växa upp i en hederskontext. Exempelvis visade studien från Jernbro och Landberg (2024) att unga som inte själva får bestämma en framtida partner hade en ökad psykisk ohälsa. Även självskadebeteenden, suicidtankar och suicidförsök var vanligare bland tjejer med begränsningar i val av framtida partner om man jämförde med tjejer utan dessa begränsningar (a.a).

7.1.4 Behov av olika typer av stöd och hjälp

Av de båda materialen, intervjustudien och enkätstudien, framgår att ungdomarna på Origo har stort behov av stöd och hjälp från stöttande vuxna och vänner, liksom behov av professionellt stöd. Behovet av professionellt stöd såg olika ut och gällde stöd från många olika aktörer. Ungdomarna i intervjustudien beskrev behov av praktiskt stöd liksom behov av samtalsstöd och önskade hjälp i hur alla insatser kunde samordnas. Utvärderingsprojektet fokuserade på samtalsstöd och de intervjuade ungdomarna beskrev att de behövde stöd både under lång tid och periodvis mer intensivt. De beskrev även ett stort behov av att få prata om sitt mående och sin livssituation, men också behov av mer psykiatriskt stöd i form av medicinering och psykoterapeutisk behandling. I enkätstudien avslutade många av ungdomarna kontakten innan det femte samtalet och hade de fått frågan om varför de avslutade så tidigt kanske den samlade bilden hade blivit något annorlunda (kanske finns det också en grupp ungdomar som tycker att några få samtal är tillräckligt?).

Med tanke på den livssituation ungdomarna beskrev i både enkätstudien och intervjustudien – och som är i linje med tidigare forskning och kunskap kring ungdomar som växer upp i en hederskontext (se t.ex. Christou- Kressner & Hagberg, 2023; Ghadimi & Gunnarsson, 2019; Jernbro & Landberg 2024; Origo, 2023; Schlytter, Högdin, Ghadimi, Backlund & Rexvid, 2009) – behövs ett mångfacetterat stöd som också måste vara individanpassat. Här kan Origo stå för en stor del av behoven, men i utvärderingsstudien blev det tydligt att det också kan behövas

annat stöd, som till exempel insatser från socialtjänst, polis och psykiatri. Med tanke på att så många ungdomar i utvärderingsstudien varit utsatta för våld och uppvisade höga nivåer av psykisk ohälsa och trauma-symptom skulle samtalsstödet på Origo möjligen behöva kompletteras med mer tydlig samverkan mellan myndigheter och andra aktörer, för att säkerställa att ungdomarna får det stöd och den behandling de behöver. Det skulle möjligen också behövas ett strukturerat samarbete med psykiatri för att kunna erbjuda ungdomar exempelvis traumainriktad psykoterapeutisk behandling som Traumafokuserad kognitiv beteendeterapi (TF-KBT) eller liknande (se SBU 2019; Bidö, Mannheimer & Samuelberg, 2018; Cohen, Mannarino & Deblinger 2012).

7.2 Fungerar stödet som Origo erbjuder?

Syftet med det aktuella projektet var att utvärdera om Origos samtalsstöd faktiskt var hjälpsamt för de unga som sökte stöd där. Som beskrivits i metoddelen valdes en bred insamling av data där de ungdomar som kommer till Origo, skulle vara i fokus och deras röst höras. Därför samlades data in genom enkäter vid det första, femte, tionde och femtonde samtalet för att kunna följa ungdomarnas utveckling. Då det inte var möjligt att ha en kontrollgrupp jämfördes insamlad data med olika epidemiologiska material (t.ex Svedin et al., 2015; 2021), detta för att kunna sätta erfarenheterna och måendet i en större kontext. Själva progressen, alltså vad som hände under tiden för stödet, redovisades deskriptivt och med chi-2 test och t-test. Nedan diskuteras de förändringar som kunde mätas samt vad de intervjuade ungdomarna själva beskrev att Origo bidragit med i deras liv.

7.2.1 Bättre psykisk hälsa, självkänsla och resiliens samt mindre skam och skuld

Ingångsvärdena för ungdomarna i enkätstudien var, som beskrivs i rapporten, signifikant sämre än hos de olika referensgrupperna när det gällde psykisk hälsa, självkänsla samt att de hade mer skamkänslor. Under perioden då stödsamtalen pågick skedde en tydlig förbättring hos de unga på dessa områden.

Den psykiska hälsan och självkänslan visade på signifikanta förbättringar från och med det tionde samtalet. I slutet av stödet var den psykiska hälsan och självkänslan på samma nivåer som hos referensgrupperna. Resiliensen blev bättre mellan det första och femte samtalet, likaså kände ungdomarna mindre skam. Exakt vad anledningen till att dessa förbättringar skedde just i början av samtalsserien är oklart, men en

möjlighet är att Origos samtalsstöd möter just dessa behov tidigt i sin modell. Efter den femte gången visade ungdomarna på vidare förbättringar, men dessa var inte signifikanta.

Sammantaget var det tydligt att ungdomarna mådde betydligt bättre ju längre kontakt de hade med Origo, dock är det vid tolkningen av resultatet viktigt att ha i åtanke att det endast var 13 ungdomar kvar efter 15 samtal, samt att tid i sig självt är en läkande faktor och något som inte kontrollerades för i studien. Vi vet inte heller om ungdomarnas livssituation förändrats mycket under tiden för samtalen, vilket också kan påverka det positiva utfallet.

De kvalitativa intervjuerna gav en liknande bild som enkätstudien, att samtalen på Origo varit väldigt viktiga och bland annat lett till att deras hälsa blivit bättre. Många ungdomar beskrev att de fått hjälp att identifiera och hantera sina känslor. De menade också att de fått möjlighet att sätta ord på det våld som de utsatts för och inte längre kände skuld kring vad de varit med om. Ungdomarna menade vidare att Origo särskilde sig från andra ställen de fått stöd på, genom att personalen kunde så mycket om olika levnadsvillkor för unga som växer upp i en hederskontext.

7.2.2. Svårt att mäta och få en bild av en stärkt empowerment/egenmakt

Ett för Origo viktigt mål med det stöd som erbjuds ungdomarna är att de ska skapa livsutrymme och öka makten över sina egna liv. Origo beskriver egenmakt, eller empowerment som ett däck som pumpas upp och som ska bli så pass fyllt att det blir självgående (se kap 4 samt Origo, 2023). I utvärderingens enkät del visade just egenmakt ingen signifikant förbättring mellan mättillfällena, men det fanns en tendens till att den ökade. Däremot beskrev ungdomarna i intervjuerna hur de blivit stärkta av stödet från Origo, att det lett till just stärkt egenmakt och agens och att de idag klarade sig bra utan kontakt eller med en mer sporadisk form av stöd från Origo. Det formulär som användes till att mäta egenmakt, *Making decisions* (Roger et al., 2017) är ett formulär som inte är normerat på svenska ungdomar och under mättillfällena justerades just detta formulär genom att sex frågor togs bort på grund av att språket var alltför otillgängligt. Med andra ord kan just denna mätning inte jämföras eller bedömas lika väl som en del av de andra formulär som användes. Därför bör resultaten från denna del tolkas med försiktighet.

7.2.3. Ungdomar som är mycket nöjda med stödet

Både enkät- och intervjustudien vittnar om mycket nöjda ungdomar som fått stöd av Origo. De kände att de blivit behandlade väl och att de blivit

lyssnade på. Tydligt var också att de upplevde sig sedda, och att deras bekymmer togs på allvar. Samma bild gavs vid de kvalitativa intervjuerna men mer fördjupat med beskrivningar av vad som gjorde stödet så bra. Att få ett gott bemötande, att samtalsstödjaren känner till ens namn, bjuder på något att dricka och får ungdomen att känna sig trygg, var något som beskrevs som initialt viktigt. I den fortsatta kontakten beskrev ungdomarna vikten av att samtalsstödjaren lät ungdomen styra mötet, att de fick känna kontroll över vad samtalen skulle fokusera på, i kombination med att personalen gav ett kompetent intryck. Kompetensen menade ungdomarna märktes genom att personalen hade stor kunskap om unga som växer upp i en hederskontext, men också om våld generellt och om att vara ungdom på väg mot vuxenlivet. Flera nämnde också vikten av att Origo också var kunniga i att prata om HBTQIA+ frågor. Svaren från enkäterna, med de unga som hade ett pågående stöd på Origo, visade samma resultat: att personalen på Origo är specialiserade och kunniga på frågor som rör hedersrelaterat förtryck och våld.

Vidare visade intervjustudien att ungdomarna uppskattade att de fått lära sig mer om känslor och om hur kroppen reagerar på olika situationer. Att få konkreta verktyg för hur de skulle hantera känslor, liksom att få hjälp i hur de rent konkret kunde påverka sin situation var också värdefullt. Innan stödkontakten kom igång hade flera ungdomar förväntningar på att de skulle få hjälp med praktiska saker, som till exempel intyg. Detta fick de inte hjälp med, vilket det verkade finnas en förståelse för. I stället uppskattades att Origo kunde hjälpa dem i hur de skulle ta vidare kontakter eller länka ihop dem med andra professionella som kunde hjälpa dem vidare.

7.2.4. Slutsatser och rekommendationer

Av den kvantitativa datainsamlingen som omfattade 66 nybesök, och den kvalitativa insamlingen som omfattade 25 ungdomar, är det lätt att konstatera att de som stödet vänder sig till – ungdomar som växer upp i en hederskontext – är mycket nöjda. Detta visar sig på olika sätt. Bland annat genom att ungdomarna uppskattar att gå till Origo där samtalen ger dem nycklar till att hantera sin livssituation och att få komma till en specialiserad verksamhet med kunnig personal. Tidigare utvärderingar av andra stödverksamheter har fokuserat på just brukarnöjdhet (jämför t.ex. Eriksson, Bergman, Ekström & Robertsson, 2021) och vikten av att stödet som erbjuds är något som tilltalar målgruppen. Här kan vi konstatera att så är fallet, åtminstone för dem som stannar kvar och får stöd på Origo. I både enkätstudien och intervjustudien var uppskattningen stor över att få komma till en specialiserad verksamhet med kunighet om hur det kan vara att växa upp och leva under hedersrelaterat förtryck och våld. Liknande erfarenheter beskrev de

kvinnor som kom till samtalsbehandling vid prostitutionsgruppernas verksamheter i Sverige (Kjellgren, Priebe & Svedin, 2012). De två områden som kvinnorna värderade högst var just att få komma till specialenhet och behandlarens kunskap om deras speciella problematik.

De som avslutar kontakten under samtalsseriens gång har vi inte kunnat följa upp och vi vet därför inte vad den gruppen tycker. Av de 66 som initialt var med i enkätstudien var det bara 31 som var kvar efter fem samtal och vidare avtog antalet ungdomar ju längre stödet fortsatte, till att vara 13 vid det femtonde samtalet. Om alla samtal var planerat avslutade eller inte vet vi inte, men sannolikt har vi en del ungdomar som, av olika skäl, avslutade kontakten utan att detta var förbestämt. I en uppföljande utvärdering av Origos verksamhet är det klokt att undersöka gruppen som har få samtal eller som inte avslutar enligt plan mer noggrant – detta för att ta reda på om det finns de som inte trivts på Origo, och varför de i så fall inte gjort det.

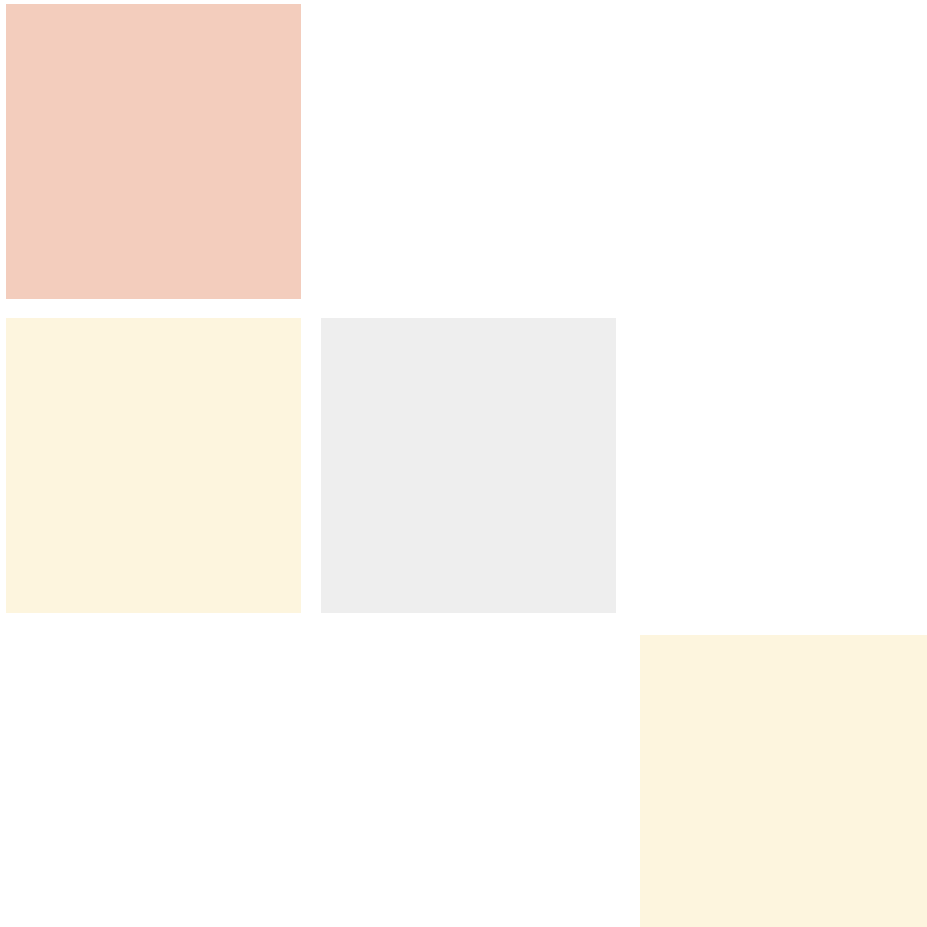
I intervjustudien ställdes frågor om vad som skulle kunna bli bättre på Origo och det som främst nämndes var tillgängligheten, att det var besvärligt att ta sig till lokalen och svårt att få till en samtalstid som passade. Vidare lyfte ungdomarna att de önskade få obegränsat med samtal samt mer kunskap och konkreta tips om hur de skulle kunna påverka sin livssituation. Slutligen önskade ungdomarna att Origo kunde bli ännu bättre på att länka ihop det stöd de erbjuder med andra professionella, eftersom ungdomarna upplevde att de hade behov av stöd från många olika typer av verksamheter.

Det var tydligt att de flesta parametrar som mättes i enkätstudien – såväl självkänsla, psykiska hälsa som känslor av skam och skuld – utvecklades i rätt riktning. Motståndskraft liksom skamkänslor förbättrades främst efter de första fem samtalen, medan den psykiska hälsan och självkänslan förbättrades som mest hos de unga som gick på många fler samtal. Om det är vissa delar i Origos samtalshjul som premierar just ökad motståndskraft och mindre skamkänslor vid de första samtalen är oklart och något som måste analyseras separat. Hur det kan komma sig att den psykiska ohälsan och självkänslan på sikt blir så pass mycket bättre att den är jämförbar med ungdomarna i jämförelsegruppen bör också analyseras separat i förhållande till samtalsmodellen. Vi måste också betänka att Origos målgrupp är extremt belastad (se avsnitt 7.1) och att deras livssituation inte alltid går att ändra på så att allt våld och kontroll upphör, varför en så god hälsoprogres som ändå kunnat uppvisas får anses som mycket tillfredställande.

Den samlade bilden av Origos arbete är att ungdomarna både är mycket nöjda och mår påtagligt mycket bättre efter att de fått stöd på Origo.

7.2.5 Begräsningar i utvärderingsstudien och hur resultatet ska tolkas

En utvärdering som denna, riktad till brukare och samtalsstödjare i en stödjande verksamhet, har givetvis sina svårigheter och begränsningar. I den aktuella studien valdes att samla in två typer av huvudmaterial (enkätdata och intervjudata) och ett kompletterade materialet med beskrivningar från samtalsstödjarna. Det insamlade materialet visade sig vara värdefullt för att kunna få en så bred bild som möjligt, både utifrån data som kan kvantifieras och jämföras med referensgrupper och genom en djupare förståelse för ungdomarnas situation, behov och upplevelse av stödet. Utvärderingens design gjordes specifikt för att passa Origos verksamhet och i efterhand kan det konstateras att det finns en del begräsningar i och med de val som fattades. Exempelvis hade det tillfört studien ytterligare kunskap om fler samtal hållits med samtalsstödjarna, ledning och till exempel socialtjänsten som ofta rekommenderar Origo till ungdomar.

8 Referenser

Aho N., Gren-Landell, M., & Svedin C.G. (2016). The Prevalence of Potentially Victimizing Events, Poly-Victimization, and Its Association to Sociodemographic Factors: A Swedish Youth Survey. *J Interpers Violence*. 2016 Feb;31(4):620-51. doi: 10.1177/0886260514556105.

Bidö, S., Mannheimer, M., & Samuelberg, P. (2018). *Traumatisering hos barn – en handbok*. Natur och Kultur.

Brown, A., Ford, T., Deighton, J., & Wolpert, W. (2014). Satisfaction in Child and Adolescent Mental Health Services. *Administration and Policy in Mental Health Services Research*, 41(4), 436-446.

Bruno, L., & Darvishpour, M. (2022). Kap 8. Barnnäktenskap och hedersrelaterat våld. I Bruno, L., & Becevic [red]. *Barn & Unga i utsatta livssituationer – Perspektiv från forskning och praktik*. Liber.

Christou- Kressner, M., & Hagberg, M. (2023). *Hedersrelaterat våld och förtryck. Handbok för socialtjänsten*. Gothia Kompetens.

Coen, J. A., Mannarino, A. P., & Deblinger, E. (2012). *Trauma-Focused CBT for Children and Adolescents*. Guilford Press.

Dennhag, I. & Henje, E. (2020). *Extern och intern skamskala för ungdomar – svensk version*. Avdelningen för Barn och ungdomspsykiatri. Umeå Universitet.

Dunerfeldt, M., Elmlund, A., & Söderström, B. (2010). *Bedömningsinstrument inom BUP i Stockholm*. Utvecklings- och utbildningsenheten, Barn- och ungdomspsykiatri i Stockholms läns landsting.

Eriksson, M., Bergman, A-S., Ekström, V., & Robertsson, K. (2021). *Utvärdering av Relationsvåldscentrum (RVC) i Stockholms stad*. Ersta Sköndal Bräcke Högskola, Stockholm.

Ferreira, C., Moura-Ramos, M., Matos, M., & Galhardo, A. (2022). A new measure to assess external and internal shame: development, factor structure and psychometric properties of the External and Internal Shame Scale. *Curr Psychol*, 41:1892-1901. Doi. org/ 10. 1007/ s12144- 020- 00709-0.

Finkelhor, D., Ormrod, R. K., & Turner, H. A. (2007a). Poly-victimization: A neglected component in child victimization. *Child Abuse & Neglect*, 31, 7-26.

Finkelhor, D., Ormrod, R. K., & Turner, H. A. (2007b). Polyvictimization and trauma in a national longitudinal cohort. *Development and Psychopathology*, 19, 149-166.

- Finkelhor, D., Ormrod, R. K., & Turner, H. A. (2007c). Re-victimization patterns in a national longitudinal sample of children and youth. *Child Abuse & Neglect*, 31,479-502.
- Gartland, D., Bond, L., Olsson, C.A., Buzwell,S., & Sawyer, S.M. (2011). Development of a multi-dimensional measure of resilience in adolescents: The adolescent resilience questionnaire. *Medical Research Methodology*, 11(134):1-10. Doi.org/ 10. 1186/ 1471- 2288- 11- 134.
- Ghadimi, M., & Gunnarsson, S. (2019) UNG O 18. En kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala. Uppsala: TRIS-Tjejs rätt i samhället.
- Goldberg DP. (1972). *The detection of psychiatric illness by questionnaire. A technique for identification and assessment of non-psychotic psychiatric illness*. Oxford University Press.
- Gren-Landell, M., & Svedin, C.G. The Prevalence of Potentially Victimizing Events, Poly-Victimization, and Its Association to Sociodemographic Factors: A Swedish Youth Survey. *J Interpers Violence*. 2016 Feb;31(4):620-51. doi: 10.1177/0886260514556105.
- Hansson, L. & Björkman, T. (2005). Empowerment in people with mental illness: reliability and validity of the Swedish version of an empowerment scale. *Scand J Caring Sci*, 19, 32-38.
- Hydén, M. (2014). The Teller focused interview: *Interviewing as a relational practice*. *Qualitative Social Work: Research and Practice*, 13(6), 795-812.
- Jernbro, C., & Landberg, Å. (2018) *Det är mitt liv! Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Jernbro, C., & Landberg, Å. (2022). *Multiutsatta barn*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Jernbro, C., & Landberg, Å. (2024). *Våld i ungas nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck-förekomst, riskfaktorer och hälsokonsekvenser*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Jämställdhetsmyndigheten.
- Jonsson, L., Linell, H., & Eriksson, M. (2024). *Implementering av Efter Barnförhöret i Stockholms stad*. Arbetsrapport nr 109. Marie Cederschiöld Högskola, Stockholm.
<https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:esh:diva-10683>
- Jonsson, L., Eriksson, M., Meissner, M., & Schillachi, C. (2023). "Vi jobbar med familjer och barn i alla möjliga situationer": Familjestödsenheten i

Farsta och arbetet med barn som upplevt våld. Marie Cederschiöld
Högskola, Stockholm,. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1805899/FULLTEXT01.pdf>

Kjellgren, C., Priebe, G., & Svedin, C.G. (2012). *Utvärdering av samtalsbehandling med försäljare av sexuella tjänster (FAST)*. Delrapport 5. Linköpings universitet.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-75371>

Landberg, Å., Svedin, C.G., Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L., & Fredlund, C. (2015). *Det gäller en av fem – fakta om barn, sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2014*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Landberg, Å., Svedin, C.G., & Jonsson, L. (2022). *Det gäller en av fyra. Fakta om barn, sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2020–21*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Lundin, A, Dalman C. *Psykisk ohälsa mätt med the General Health Questionnaire. En validering i Stockholms län*. Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Stockholms läns landsting; 2020. Rapport 2020:5.

Länsstyrelsen Stockholm. (2024) *Origos samtalsstöd för ungdomar som växer upp i en hederskontext -En sammanfattning*.

Nilsson, D., Svedin, C.G., Hall, F., Kazemi, E., & Dahlström, Ö. (2022). Psychometric properties of the Adolescent Resilience Questionnaire (ARQ) in a sample of Swedish adolescents. *BMC Psychiatry*, 22:468. [Doi.org/101186/s12888-022-04099-4](https://doi.org/10.1186/s12888-022-04099-4).

Origo (2023). *Origomodellen: att mötas i samtal – om våld i en hederskontext*. Origo, Stockholms län.
<https://etjanster.stockholm.se/Origo/base/getfile?filepath=Bildbibliotek/ORIGO-Samtalsstod-webb.pdf>

Priebe, G., Bäckröstorm, M., & Ainsaar, M. (2010). Vulnerable adolescent participants' experience in surveys on sexuality and sexual abuse: ethical aspects. *Child Abuse & Neglect*, 34 (6), 438-447.

Ramböll (2014). *Utvärdering av Origo*. Stockholm: Ramböll Management.
<https://nordicwelfare.org/integration-norden/wp-content/uploads/sites/2/2021/01/Utv%C3%A4rdering-av-Origo-Ramb%C3%B6ll.pdf> .

Rogers, E.E., Chamberlin, J., Ellison, M.L., & Crean, T.A. (1997). A consumer constructed scale to measure empowerment among users of mental health services. *Psychiatr Serv*, 48:1042-7.

Rosenberg, M. (1989). *Society and the adolescent self-image*. Rev. edition. Westleyan University Press.

SBU (2019). *Psykologisk, psykosocial och farmakologisk behandling vid posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) hos barn och unga*. Rapportnummer 2019_04. SBU – Statens beredning för medicinsk och social utvärdering. https://www.sbu.se/2019_04

Schlytter, A., Högdin, S., Ghadimi, M., Backlund, Å., & Rexvid, D. (2009). *Oskuld och heder. En undersökning av flickor och pojkar som lever under heders- relaterad kontroll i Stockholm stad – omfattning och karaktär*. Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

SFS.1998:204. *Personuppgiftslagen*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/personuppgiftslag-1998204_sfs-1998-204/

Socialstyrelsen (2007). *Frihet och ansvar – en undersökning om gymnasieungdomars upplevda frihet att själva bestämma över sina liv*. Socialstyrelsen. https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2007-131-27_200713127_rev.pdf

Socialstyrelsen (2020). *Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer*. Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2020-3-6697.pdf>

Socialstyrelsen (2021). *Bedömning av hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i nära relationer Stöd till socialtjänst och hälso- och sjukvård*. Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2021-11-7606.pdf>

SOU 2004:71. *Att sälja sex mot ersättning/pengar. Bilaga 3. Sexuell exploatering av barn i Sverige*. Fritzes.

Svedin, C.G., & Priebe, G. (2004). *Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter*. Avsnitt Sexuell exploatering.

Svedin, C.G., & Priebe, G. (2009). Kapitel 3. *Unga, sex och Internet*, s. 32–147. I *Se mig. Unga om sex och Internet*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:9. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Svedin, C.G., Nilsson, D., & Jonsson, L.S. (2018). *Swedish version of the Adolescent Resilience Questionnaire*. Linköping: Barnafriid, Linköping University.

Svedin, C.G., Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L., & Fredlund, C. (2015). *Unga sex och Internet – i en föränderlig värld*. Rapport. Linköpings Universitet.

Svedin, C.G., Landberg, Å., & Jonsson, L. (2021). *Unga, sex och internet efter #metoo*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

9 Bilaga

Nedan finns tabeller som refereras som Bilaga 1 och med en bokstav i huvudrapporten.

Tabell a. Kön och sexuell läggning

	Antal N=66	Procent
Kön		
Kvinna	60	90,9
Man	5	7,6
Annan	1	1,5
Sexuell läggning		
Heterosexuell	42	63,6
Homosexuell	5	7,6
Bisexuell	10	15,2
Osäker	1	1,5
Inget av dessa	8	12,1

Tabell b. Boende

Boende med	Antal N=64	Procent
Familj eller släktanknytning		
Mamma och pappa	11	17,2
Mamma	14	21,9
Pappa	1	1,6
Mamma/pappa och deras partner	2	3,2
Syskon	2	3,2
Släktingar	1	1,6
Själv eller annat		
Själv	15	23,4
Med partner/maka	7	10,9
Stödboende	3	4,7
Familjehem	7	10,9
Annat	1	1,6

Tabell c. Geografiskt ursprung

	Född i Sverige		Ej född i Sverige		Kommentar
	Antal	%	Antal	%	
Mamma	2	3,0	61	92,4	Ej svar 3
Pappa	2	3,0	61	92,4	Ej svar 3
Jag själv	30	45,5	34	51,5	Ej svar 2

Tabell d. Kontaktvägar till Origo

Kontakt 1	Antal n	Procent %	Kontakt + ¹
1 Kompis tipsade	11	16,7	2, 4, 8, 8, 10, 12, 12, 12
2 Hemsida	3	4,5	5, 12
3 Sociala medier	1	1,5	1
4 Socialsekreterare	17	25,8	5, 6, 11
5 Skolan	11	16,7	8, 9, 11, 12, 12
6 Arbetsförmedlingen	0	0,0	
7 Sjukvården	3	4,5	
8 Polisen	1	1,5	12
9 Ungdomsmottagning	3	4,5	
10 Frivillig organisation	1	1,5	
11 Tidigare O-kontakt	1	1,5	
12 Annat	13	19,7	
Bortfall	1	1,5	
Totalt	66	100,0	20

¹ Siffrorna är motsvarar de som finns under rubriken Kontakt 1 och åskådliggör vilka andra utöver Kontakt 1 som uppmuntrat eller hjälpt till med kontakten.

Tabell e. Använda formulär – första besöket

Formulär	M	SD	t-test p
ARQ (n=66)	35,9	6,6	<.0001
Jämförelsegrupp (n= 1804) ¹	42,1	6,8	
Rosenberg (n=63)	16,3	6,4	<.0001
Jämförelsegrupp (n=3168) ²	19,8	6,9	
Extern och intern skamskala (EISS) (n= 65)	17,0	6,6	<.0001
Extern	8,7	3,4	<.0001
Intern	8,2	3,8	<.0001
Jämförelsegrupp (n=513) ³	10,6	5,7	
Extern	5,9	2,9	
Intern	4,7	3,2	
Empowerment (n=65)	60,4	8,7	
Jämförelsegrupp			
General Health Questionnaire (GHQ-12) (n=63)	7,4	3,3	<.0001
Jämförelsegrupp (n=484) ⁴	1,6	2,7	

¹ Tjejer/kvinnor från 2020–21 års studie, Svedin et al, 2021,

² 2014 års studie, Svedin et al, 2015,

³ Portugisisk studie, Ferreira et al, 2022.

⁴ Lundin & Dalman, 2020

Tabell f. Använda formulär, skillnader mellan besök 1 och besök 5

Formulär	Alla första besök		Första besök A			Femte besök B			T-test
	n= 63–66		n	M	SD	n	M	SD	p
ARQ	35,9	6,6	31	35,9	6,3	29	38,8	7,4	A/B .006
Jämförelsegrupp (n= 1804) ¹	42,1	6,8							
Rosenberg	16,3	6,4	31	15,6	7,1	31	15,7	7,1	A/B .449
Jämförelsegrupp (n=3168) ²	19,8	6,9							
Extern och intern skamskala (EISS)	17,0	6,6	31	18,9	6,4	31	15,8	6,4	A/B .004
Extern	8,7	3,4	31	9,5	3,2	31	8,0	3,2	A/B .011
Intern	8,2	3,8	31	9,5	3,8	31	7,8	3,9	A/B .005
Jämförelsegrupp (n=513) ³	10,6	5,7							
Extern	5,9	2,9							
Intern	4,7	3,2							
Empowerment	60,4	8,7	31	61,5	7,1	30	60,8	8,1	A/B .350
GHQ	7,4	3,3	30	7,0	3,7	30	6,6	4,2	A/B .238
Jämförelsegrupp (n=484) ⁴	1,6	2,7							

¹ Tjejer/kvinnor från 2020–21 års studie, Svedin et al, 2021,

² 2014 års studie, Svedin et al, 2015,

³ Portugisisk studie, Ferreira et al, 2022.

⁴ Lundin & Dalman, 2020

Tabell g. Använda formulär, skillnader mellan besök 1, 5 och besök 10

Formulär	Första besök A			Besök 5 B			Besök 10 C			T-test
	n	M	SD	n	M	SD	n	M	SD	p
ARQ (n=23)	23	36,5	6,6	21	39,4	8,0	23	37,4	7,7	A/C .175
Alla (n=66)		35,9	6,6							B/C .097
Jämförelsegrupp (n= 1804) ¹		42,1	6,8							
Rosenberg (n=23)	23	16,3	6,8	23	17,0	6,0	21	18,4	6,8	A/C .057
Alla (n=63)		16,3	6,4							B/C .139
Jämförelsegrupp (n=3168) ²		19,8	6,9							
Extern och intern skamskala (EISS) (n=23)	23	17,0	6,0	23	14,8	6,2	23	15,6	5,0	A/B .109
Alla (n=65)		17,0	6,6							B/C .222
Jämförelsegrupp (n=513) ³		10,6	5,7							
EISS Extern (n=23)	23	8,5	2,9	23	7,7	3,2	23	8,2	2,6	A/C .264
Alla (n=65)		8,7	3,4							B/C .194
Jämförelsegrupp (n=513) ³		5,9	2,9							
EISS Intern (n=23)	23	8,5	3,6	23	7,1	3,9	23	7,4	2,9	A/C .063
All (n=65)		8,2	3,8							B/C .337
Jämförelsegrupp (n=513) ³		4,7	3,2							
Empowerment (n=23)	23	61,9	7,8	22	60,5	8,8	22	62,6	8,3	A/C .257
All (n=65)										B/C .164
GHQ (n=23)	22	6,7	3,7	22	6,3	4,2	21	4,5	3,8	A/C .032
Alla (n=63)		7,4	3,3							B/C .020
Jämförelsegrupp (n=484)		1,6	2,7							

¹ Tjejer/kvinnor från 2020–21 års studie, Svedin et al, 2021,

² 2014 års studie, Svedin et al, 2015,

³ Portugisisk studie, Ferreira et al, 2022.

⁴ Lundin & Dalman, 2020

Tabell h. Upplevelse av kontakten med Origo vid samtal 10 (n=23).

Fråga	Stämmer helt		Stämmer delvis		Stämmer inte alls		Vet ej	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Jag känner att de människor som jag träffat lyssnade på mig	22	95,7	1	4,3				
Det var lätt att prata med de människor som jag träffat	21	91,3	2	8,7				
Jag behandlades väl av de människor som jag träffat	21	91,3	2	8,7				
Mina åsikter och bekymmer togs på allvar	21	91,3	2	8,7				
Jag känner att människorna här (Origo) vet hur de kan hjälpa mig	22	95,7	1	4,3				
Jag har fått tillräckligt med förklaringar om den hjälp som finns här (Origo)	21	91,3	1	8,7				
Jag känner att de människor som har jag träffat arbetar tillsammans för att hjälpa mig	20	87,0	2	8,7			1	4,3
Lokalerna här är bekväma (t.ex. väntrum)	22	95,7	1	4,3				
Mina besök är vanligtvis vid en lämplig tidpunkt (t.ex. stör inte skola, arbete, familjeliv)	19	82,6	3	13,0	1	4,3		
Det är ganska lätt att komma till den plats (Origo) där jag har mina besök	18	81,8	3	13,6	1	4,3		
Om en kamrat skulle behöva den här typen av hjälp, föreslår jag dem att komma hit (Origo)	22	95,7	1	4,3				
De jag har träffat har varit kunniga när det gäller hedersrelaterade frågor	21	91,3	2	8,7				
Sammantaget har den hjälp jag har fått här (Origo) varit bra	22	95,7	1	4,3				

Tabell i. Upplevelse av kontakten med Origo vid samtal 15.

Fråga	Stämmer helt		Stämmer delvis		Stämmer inte alls		Vet ej	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Jag känner att de människor som jag träffat lyssnade på mig	11	84,6	2	15,4				
Det var lätt att prata med de människor som jag träffat	12	92,3	1	7,7				
Jag behandlades väl av de människor som jag träffat	13	100,0						
Mina åsikter och bekymmer togs på allvar	13	100,0						
Jag känner att människorna här (Origo) vet hur de kan hjälpa mig	11	84,6	2	15,4				
Jag har fått tillräckligt med förklaringar om den hjälp som finns här (Origo)	12	92,3	1	7,7				
Jag känner att de människor som har jag träffat arbetar tillsammans för att hjälpa mig	9	75,0	2	16,7			1	8,3
Lokalerna här är bekväma (t.ex. väntrum)	11	84,6	1	7,7			1	7,7
Mina besök är vanligtvis vid en lämplig tidpunkt (t.ex. stör inte skola, arbete, familjeliv)	11	84,6	2	15,4				
Det är ganska lätt att komma till den plats (Origo) där jag har mina besök	11	84,6	2	15,4				
Om en kamrat skulle behöva den här typen av hjälp, föreslår jag dem att komma hit (Origo)	12	92,3	1	7,7				
De jag har träffat har varit kunniga när det gäller hedersrelaterade frågor	12	92,3	1	7,7				
Sammantaget har den hjälp jag har fått här (Origo) varit bra	12	92,3	1	7,7				

Tabell j. Femte samtalet – en professionell utvärdering (n= 31)

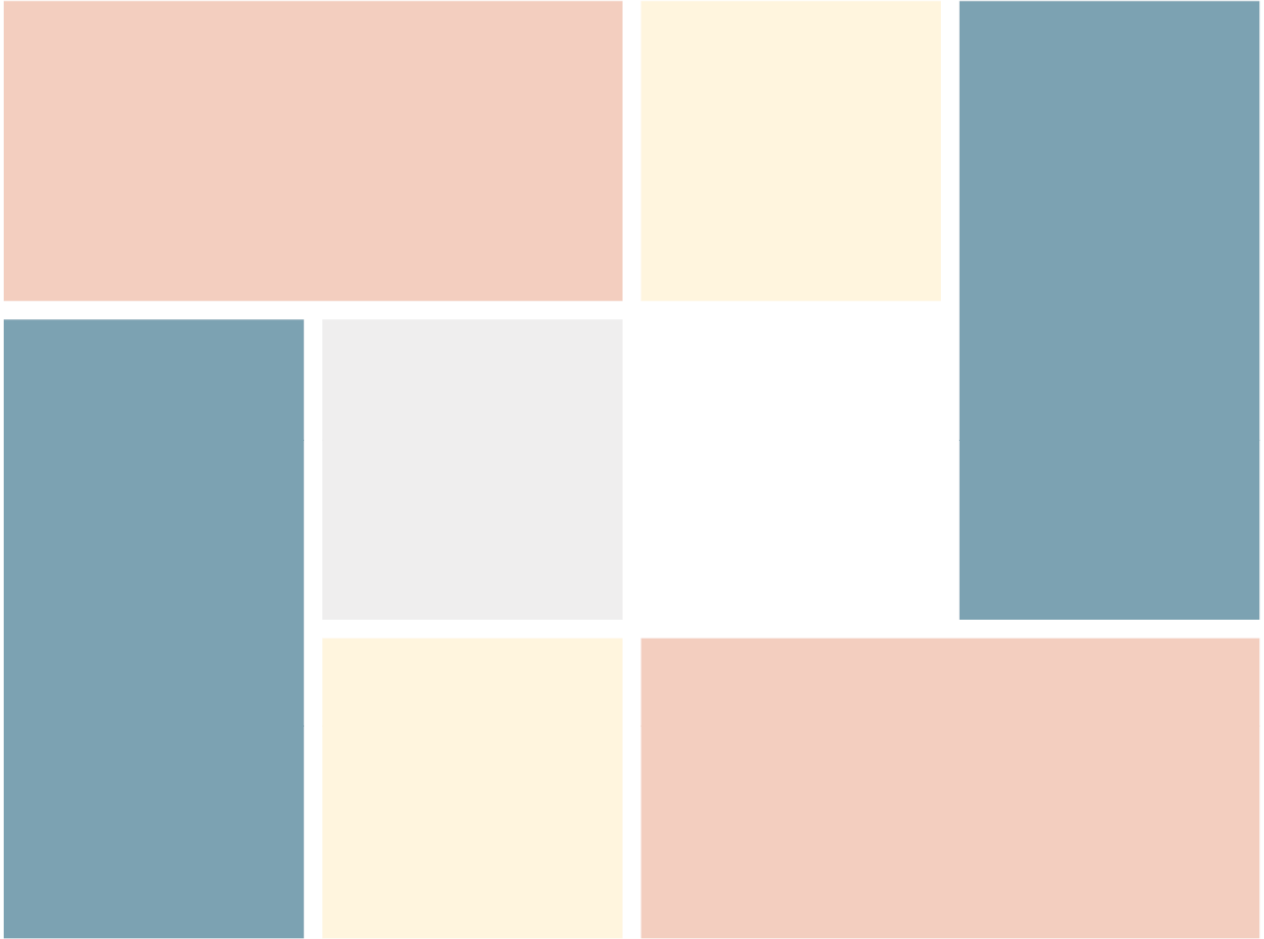
Fråga n=31	Mycket bra		Bra		Mindre bra		Dåligt	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Hur upplevde du samtalet idag?	13	41,9	13	41,9	5	16,1	-	-
Hur nöjd var du med din egen insats?	10	32,3	16	51,6	5	16,1	-	-
Hur tror du ungdomen upplevde samtalet idag?	8	25,8	20	64,5	3	9,7	-	-

Tabell k. Tionde samtalet – en professionell utvärdering (n= 22)

Fråga	Mycket bra		Bra		Mindre bra		Dåligt	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Hur upplevde du samtalet idag?	11	50,0	10	45,6	1	4,5	-	-
Hur nöjd var du med din egen insats?	9	40,9	11	50,0	2	9,1	-	-
Hur tror du ungdomen upplevde samtalet idag?	10	45,6	11	50,0	1	4,5	-	-

Tabell l. Femtonde samtalet – en professionell utvärdering (n= 13)

Fråga	Mycket bra		Bra		Mindre bra		Dåligt	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Hur upplevde du samtalet idag?	7	53,8	6	46,2	-	-	-	-
Hur nöjd var du med din egen insats?	7	53,8	5	38,5	1	7,7	-	-
Hur tror du ungdomen upplevde samtalet idag?	7	53,8	6	46,2	-	-	-	-

Länsstyrelsen
Stockholm

www.lansstyrelsen.se/stockholm